

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
Факультет дошкільної, початкової освіти і мистецтв

Кафедра дошкільної та початкової освіти

Кваліфікаційна робота на здобуття
другого (магістерського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 012 Дошкільна освіта
на тему

**«НЕТРАДИЦІЙНІ ПРИЙОМИ МАЛЮВАННЯ ЯК ЗАСІБ
АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ДІТЕЙ
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ»**

Виконала:

Студентка VI курсу, 63 групи

Спеціальності 012

«Дошкільна освіта»

Ленківська Анастасія Сергіївна

Науковий керівник:

д. пед. н., професор

Міненко Антоніна Олексіївна

Чернігів – 2023

Роботу подано до розгляду «___» _____ 20__ року.

Студентка

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Науковий керівник

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Рецензент

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Кваліфікаційна робота розглянута на засідання кафедри
дошкільної та початкової освіти протокол No _____ від «___»
_____ 20__ р.

Студентка допускається до захисту даної роботи в екзамена-
ційній комісії.

Зав. кафедри

(підпис)

Ірина ТУРЧИНА

(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	11
1.1. Поняття та значення образотворчої діяльності в дошкільному віці.....	11
1.2. Принципи організації образотворчої діяльності в освітньому процесі дошкільного закладу	15
1.3. Методи та форми організації образотворчої діяльності в дошкільному закладі.....	18
Висновки до розділу 1	24
РОЗДІЛ 2 ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НЕТРАДИЦІЙНИМИ МЕТОДАМИ МАЛЮВАННЯ	28
2.1. Вибір методів, прийомів та матеріалів дослідження.....	28
2.2. Опис процесу проведення експерименту, залучення дітей до дослідження, контрольних груп та експериментальної групи	36
2.3. Аналіз результатів дослідження та їх інтерпретація	46
Висновки до розділу 2	52
ВИСНОВКИ.....	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	58

ВСТУП

Актуальність роботи. Умови сучасного динамічного суспільства та освітній простір вимагають постійної творчої активності, прийняття неординарних рішень, ініціативи педагогів у пошуку нової стратегії і тактики гуманізації педагогічної діяльності. Розвиток у дошкільнят творчості, вміння помічати, відчувати красу, милуватися, відтворювати цей дивний світ можливе саме через образотворче мистецтво, включаючи основні виражальні засоби, якими є колір, лінія, штрих, пропорція, форма. Важливий інноваційний підхід до вирішення проблеми активізації емоційно-чуттєвої сфери, асоціативно-образного мислення через використання нетрадиційних технік зображувальної діяльності, якими можна зацікавити малят, розкрити їх творчий потенціал, спонукати до фантазування, творення казкової атмосфери, гармонії з оточуючим світом та власним «я». Актуальність даного питання зумовлена вимогами Базового компонента дошкільньої освіти України, Закону України «Про дошкільню освіту», Закону України «Про інноваційну діяльність» (2002 року), що визначає правові, організаційні засади державного регулювання інноваційної діяльності. Державним стандартом дошкільньої освіти визначено формування особистісної культури дитини на основі відкриття їй світу культури, залучення до нього і його творчого освоєння.

Видатні педагоги минулого Я.А.Коменський, Ф.Фребель, Й.Г.Песталоцці надавали великого значення художньо-естетичному вихованню дітей. Образотворча діяльність розглядалась як підготовка руки і ока до письма. Цілеспрямований інтерес дослідників до дитячого малюнка виник у 80-90 роках XIX століття. Це були праці А.Ріхарда «Малюнки первісних народів» (1887р), мистецтвознавця К.Річчі «Мистецтво дитини» (1887р.)

Аналіз останніх наукових досліджень та публікацій свідчить, що образотворча діяльність відіграє велике значення для всебічного розвитку особистості. У процесі роботи з нетрадиційними техніками образотворчого мистецтва в дітей формуються спостережливість, естетичне сприйняття, художній смак, творчі здібності. Під час зображувальної діяльності дитина має можливість доступними засобами виразити свій емоційний стан, своє ставлення до навколишнього світу, вчиться самостійно створювати прекрасне, помічати його в повсякденному житті, у творах мистецтва саме нетрадиційними техніками образотворчого мистецтва.

Аналіз досліджень О.Запорожця, В.Мухіної, О.Леонтьєва та ін. підтверджує, що саме в дошкільному віці відбувається відкриття дитиною світу культури, залучення та участь у творчому процесі задля його освоєння, формування культури особистості дитини. Вивчення та дослідження даної проблеми переконливо доводить, що використання нетрадиційних технік дає можливість формувати позитивне емоційно-ціннісне ставлення не лише до результатів творчої діяльності дошкільнят, а й до самого процесу творення та значно розширити форму подачі матеріалу. Передовий досвід у галузі інноваційних технологій змушує шукати власні шляхи і способи розв'язання актуальних проблем, проявляти ініціативу, приймати нестандартні рішення.

Розв'язання питання впровадження і використання нетрадиційних технік у зображувальній діяльності було започатковано в теорії рішення винахідницьких завдань (ТРВЗ), розкрито в публікації А.М. Страунінг «Розвиток творчої уяви дошкільників на заняттях із зображувальної діяльності», Програмі виховання і навчання дітей від двох до семи років «Дитина», Програмі художньо-естетичного розвитку дітей раннього та дошкільного віку «Радість творчості», методичному посібнику «Барвіста радість» Л. Шульги, де гра інтегрується з арт-засобами та виводить дітей на рівень милування, дослідження, асоціювання, фантазування, інтерпретації,

імпровізації та багатьох парціальних програмах, схвалених для використання в дошкільних навчальних закладах.

Розвиток творчих здібностей дітей завдяки художнім навичкам є процесом природним та високоефективним. Залучаючи дітей до художньо-творчої діяльності, педагог реалізує не тільки завдання художнього виховання, а й більш глобальні - розвиває інтелектуально-творчий потенціал дітей.

Нетрадиційна образотворча діяльність відіграє важливу роль у загальному психічному розвитку дитини. Адже головним є не кінцевий продукт – малюнок, а розвиток особистості в собі, у своїх здатностях, самоідентифікації у творчій роботі, цілеспрямованість діяльності.

У процесі знайомства з навколишнім світом діти намагаються відобразити його у своїй діяльності – іграх, малювання, ліплення, розповідях і т.д. Великі можливості в цьому відношенні має образотворча діяльність. Щоб не обмежувати можливості малюків у відтворенні вражень недостатньо традиційного набору образотворчих засобів і матеріалів.

Чим більш різноманітними будуть умови для образотворчої діяльності, зміст, форми, методи і прийоми роботи з дітьми, а також матеріали, з якими вони працюють, тим ефективніше будуть розвиватися дитячі художні здібності, а тим самим і творче мислення, і пізнавальні якості.

Нетрадиційні техніки малювання – це поштовх до розвитку уяви, творчості, прояву самостійності, ініціативи, вираження індивідуальності. Застосовуючи і комбінуючи різні способи зображення в одному малюнку, діти вчаться думати, самостійно вирішувати, яку техніку обрати, щоб надати художньому образу найбільшої виразності

Таким чином, завдяки зображувальній діяльності як засобу формування творчості, ми маємо можливість навчати дитину основам творчого вирішення художньої проблеми, можемо надати дітям можливість для прояву активності та самостійності. Важливою частиною у вихованні майбутньої людини є естетичне виховання, мета якого - формувати в малюків здатність

сприймати і розуміти прекрасне у природі, праці, суспільних відносинах, у вчинках людей, у мистецтві, розвивати естетичні смаки, потребу і здатність брати участь у створенні прекрасного.

Під час малювання нетрадиційними техніками дошкільники отримують знання про зображувально-виражальні можливості матеріалів, оволодівають технічними прийомами роботи з ними та послідовністю виконання образотворчого процесу. У дітей задіюються всі можливі сенсомоторні рецептори. Вони вчаться створювати гарні зображення, радіти їм, вірити в свої сили, координувати дії ока, руки, кисті. Навчившись виражати свої почуття на папері (і не тільки), дошкільники краще розуміють почуття інших, вчаться долати сором'язливість, страх перед малюванням, перед тим, що нічого не вийде, проявляють свої нахили, здібності, обдарування, уяву, фантазії. Важливо, що кожна дитина вчиться працювати на своєму рівні здібностей. Дитячі роботи, під час творчого процесу такого малювання, не залежні від зразка, як зазвичай – вони не схожі одна на одну і дивують інших. Нетрадиційні техніки малювання і художня творчість допомагають дітям розкрити свою особистість, індивідуальність та неповторність.

Психолог В.Мухіна, вважає малювання складною синтетичною діяльністю, в якій виявляється особистість дитини і яка водночас істотно впливає на формування цієї особистості. Для дитини малюнок є формою її засобом комунікації з іншими людьми та однолітками, її самовираженням, самоствердженням, а також картиною світу. Для батьків дитини малюнок – певний шлях до порозуміння з нею, до гармонізації родинних стосунків. Для фахівців у галузі дошкільної освіти, педагогів та психологів дитячий малюнок – це своєрідна матриця внутрішнього світу, розвитку всіх сфер особистості дитини, її соціалізації, «Я-концепції».

Створення особистісно-розвивальних технологій малювання складає мету й предмет багатьох сучасних вітчизняних та зарубіжних наукових досліджень і новаторської практики, наприклад, Г.Григорьєвої, О.Дронової, Т.Казакової, Т.Комарової, В.Котляра, Г.Сухорукової, Л. Шульги та інших.

Науковці відзначають, що, розумінням поліфункціональності малювання в особистісному розвитку дитини зумовлені особливості педагогічного супроводження цієї діяльності. Сучасні підходи до образотворчої діяльності визначаються діагностичними корекційно-розвивальними й арттерапевтичними можливостями малювання, яке потенційно слугує сенсомоторному розвитку та соціалізації дитини, гармонізації її стосунків із соціумом, збереженню здоров'я та розвитку особистісних сфер: інтелектуальної, емоційно-чуттєвої, діяльній, мотивів і потреб, соціально комунікативної, ціннісної тощо.

Дослідження наукових праць зумовило висновок про те, що у педагогічній технології організації та супроводження дитячого малюнка окреслилися підходи, які пов'язані зі змістом і формою малювання. Проте, слід надавати дітям самостійності у виборі теми малювання. Саме тому нетрадиційні техніки малювання є оптимальним засобом формування досягнення позитивних емоцій, адже ці техніки передбачають 100 % позитивний результат.

Малювання є важливим засобом розвитку творчого мислення, виявлення емоцій та сприяє пізнавальній діяльності дітей дошкільного віку. Окрім традиційних методів малювання, таких як використання олівців, фарб або пензлів, існує також багато нетрадиційних прийомів, які можуть активізувати пізнавальну діяльність дітей дошкільного віку.

Мета роботи – висвітлити основні чинники активізації пізнавальної активності дітей дошкільного віку та творчого самовираження за допомогою застосування нетрадиційних технік малювання.

Об'єкт дослідження – освітній процес у ЗДО

Предмет дослідження – розвиток пізнавальної активності та творчого самовираження дітей дошкільного віку за допомогою нетрадиційних технік малювання

Завдання дослідження :

1. Здійснити аналіз теоретичних основ творчого розвитку дітей дошкільного віку в закладах дошкільної освіти.
2. Розглянути види нетрадиційних технік зображувальної діяльності у роботі з дітьми дошкільного віку.
3. Проаналізувати процес розвитку дитини під впливом нетрадиційних технік малювання.
4. Провести експериментальне дослідження та узагальнити методичні рекомендації щодо використання нетрадиційних технік малювання для дітей дошкільного віку в ЗДО.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

1.1. Поняття та значення образотворчої діяльності в дошкільному віці

Образотворча діяльність в дошкільному віці відіграє важливу роль у розвитку дітей, оскільки вона сприяє розвитку їхньої творчості, виявленню та розвитку творчих здібностей, розширенню фантазії та творчого мислення.

Образотворча діяльність має різні види застосувань своєї праці, такі як малювання, ліплення, аплікація, колаж, виробництво виробів з природних матеріалів тощо. Вона дозволяє дітям висловлювати свої почуття, думки, уявлення та сприяє розвитку їхнього емоційного, когнітивного, моторного та соціального розвитку.

Поняття образотворчої діяльності включає ряд аспектів. Перш за все, це творчість. Образотворча діяльність дає можливість дітям виявляти свою творчість, використовувати фантазію та власні ідеї, розробляти власний стиль малюнка, виробу, аплікації тощо. Це сприяє розвитку творчих здібностей та оригінального мислення.

Самовираження. Під час процесу творчої діяльності дитина висловлює свої почуття, думки, сприйняття оточуючого світу через образи, кольори, форми та інші елементи малюнка або виробу. Відбувається розвиток емоційного самовираження та виразності.

Важливим аспектом розвитку дитини є моторний розвиток. Він відноситься до розвитку рухової системи дитини, включаючи м'язи, координацію рухів, здатність до контролю рухів, розвитку грубої та дрібної моторики.

У дошкільному віці моторний розвиток має велике значення, оскільки в цей період дитина набуває базових рухових навичок, які впливають на її фізичний розвиток, когнітивні та соціальні навички. Деякі з методів розвитку моторики в дошкільному віці включають грубу моторику – це різні види рухів, такі як ходіння, біг, стрибки, метання, ловіння м'яча, розташування на різних підвалинах та інші активності, які допомагають дітям розвивати свою рухову активність та фізичну витривалість.[3]

Вагоме значення має розвиток дрібної моторики, що включає навички, пов'язані з руками та пальцями, такі як малювання, ліплення, вирізування, складання пазлів, робота з конструкторами, ляльками, паличками та іншими іграшками, які вимагають точності, координації та контролю рухів.

Також сюди відносяться рухові ігри: хороводи, естафети, рухливі дидактичні ігри, які сприяють розвитку різних моторних навичок, таких як баланс, координація, швидкість реакції, контроль рухів та інші.

Масаж та вправи для рук є ефективними методами розвитку дрібної моторики та моторної координації в дітей дошкільного віку. Вони допомагають дітям розвивати м'язи рук, зміцнювати руховий апарат, поліпшувати координацію рухів, забезпечувати кращий контроль рухів та покращувати моторні навички, які є важливими для подальшого розвитку письма, малювання та інших видів образотворчої діяльності.

Ось декілька прикладів масажу та вправ для рук, які можуть бути використані в дошкільних закладах або вдома:

Розігрівальний масаж. Почніть з легкого масажу долонь, зап'ястя, передпліч та плечових суглобів, виконуючи кругові рухи. Можна також виконувати розтягувальні рухи, стискати та розслабляти м'язи рук.

Пальцевий масаж. Зосередьте увагу на масажі пальців. Можна виконувати легкі віджимання, витискання, розгинання та згинання пальців, сприяючи кращому кровообігу та розвитку м'язів рук.

Вправи з пальцями. Виконуйте різні вправи з пальцями, такі як розтягування, стискання, розгинання, віджимання, вколотжування та інші.

Можна використовувати різні предмети, такі як графітовий олівець, паличка, пазл, щоб зробити вправи більш цікавими.

Вправи з маніпуляційними матеріалами. Такі вправи є ефективними методами розвитку дрібної моторики та моторної координації в дітей дошкільного віку. Вони допомагають дітям розвивати навички роботи з різними об'єктами, зміцнювати м'язи рук, забезпечувати кращий контроль рухів та покращувати моторні навички, які є важливими для подальшого розвитку письма, малювання та інших видів образотворчої діяльності.

Приклади вправ з маніпуляційними матеріалами:

Пазли - використовуйте різні типи пазлів - від простих картинок з великими елементами до складніших пазлів з багатьма дрібними деталями. Запропонуйте дітям збирати пазли, розміщуючи їх на відповідних місцях, використовуючи пальці та руки для точного розташування елементів.

Конструктори – леґо, дерев'яні конструктори, м'які конструктори та інші. Запропонуйте дітям будувати різні конструкції, використовуючи різні форми, розміри та кольори елементів, що сприятиме розвитку дрібної моторики, уваги та креативності.

Ліпка з пластиліну - використовуйте різні кольори пластиліну та запропонуйте дітям ліпити різні форми, фігурки, предмети за допомогою пальців та рук. Це вправа, яка розвиває дрібну моторику, силу рук та творчі навички.

Мозаїка - це вправа, яка передбачає складання малюнка або візерунка зі складних елементів, таких як кольорові камені, кристали, керамічні та скляні тесери (фрагменти), папір, картон, дерево, пластилін тощо. Вона є цікавою та творчою активністю, яка сприяє розвитку дрібної моторики, координації рухів, креативності та уяви дітей.

Вправи з мозаїкою, які можна використовувати з дітьми дошкільного віку:

Мозаїка з кольорових картонних кружечків: підготуйте картонні кружечки різних кольорів та розмірів. Дайте дітям завдання скласти малюнок

або візерунок на площині, використовуючи кружечки. Діти можуть клеїти кружечки на картонну основу за допомогою клею, розміщуючи їх в різні комбінації, щоб створити барвистий малюнок.

Мозаїка з пластиліну: дайте дітям пластилін різних кольорів та запропонуйте їм створити мозаїку, використовуючи невеликі шматочки пластиліну. Діти можуть розміщувати шматочки пластиліну на площині, створюючи образ або візерунок за власним бажанням.

Мозаїка з натуральних матеріалів: зберіть на прогулянці з дітьми різні натуральні матеріали, такі як камінці, листя, гілки, квіти, шишки тощо. Запропонуйте дітям складати мозаїку, використовуючи ці матеріали на площині, створюючи цікаві візерунки та малюнки.

Опанування мозаїки може бути цікавою та корисною діяльністю для дітей дошкільного віку. Окрім вищезгаданих вправ з використанням картону, пластиліну та натуральних матеріалів, також можна використовувати інші матеріали для створення мозаїк:

Папір: виріжте кольорові кружечки, квадрати, трикутники або інші форми з кольорового паперу. Діти можуть клеїти ці форми на паперову основу, створюючи свою власну мозаїку. Можна використовувати різні кольори та розміри, щоб створити цікаві комбінації.

Картонні трубочки: Виріжте картонні трубочки різної довжини та кольору. Діти можуть клеїти ці трубочки на картонну основу, створюючи мозаїку зі змішаних кольорів та форм.[8]

Пазли «по-новому»: використовуйте старі пазли, які вже не використовуються, та дайте дітям можливість складати їх на площині в різних комбінаціях, створюючи мозаїку з пазлових елементів.

Капсули від яєць Кіндер-сюрприз: зберіть капсули від яєць Кіндер-сюрприз або інших подібних продуктів. Діти можуть використовувати ці капсули як елементи мозаїки, розміщуючи їх на площині та створюючи різноманітні візерунки.

Використання різних матеріалів та комбінація різних ручних робіт може створити цікаві та різноманітні мозаїки, які не тільки сприятимуть розвитку моторики дітей, але й розвиватимуть їх творчість та уяву.

Наприклад, можна використовувати малювання на картоні або папері як основу для мозаїки, додавати вирізані елементи з паперу, пластиліну чи інших матеріалів, а також використовувати техніку аплікації, додавання вишитих елементів чи навіть вставляти пазли в мозаїку.

Такі комбіновані мозаїки можуть бути цікавим завданням для дітей, які розвиватимуть їх творчість, уяву, фантазію, ручні навички та координацію рухів. Вони можуть використовувати різні форми, кольори, текстури та різноманітні матеріали, щоб створити свої власні унікальні мозаїки.

Крім того, мозаїка може бути використана як частина тематичних проектів або творчих завдань, пов'язаних з вивченням різних предметів, наприклад, створення мозаїки зображення природи, тварин, країн, культур та інших тем. Це дозволяє дітям не тільки розвивати моторику та творчість, але й вивчати нові знання та розширювати свій кругозір.

1.2. Принципи організації образотворчої діяльності в освітньому процесі дошкільного закладу

Організація образотворчої діяльності в дошкільному закладі базується на кількох принципах, які сприяють ефективному розвитку творчих здібностей дітей в цьому віковому періоді. Основні принципи організації образотворчої діяльності в дошкільному закладі включають:

Індивідуальний підхід. Врахування особливостей кожної дитини, її рівня розвитку, інтересів, потреб та здібностей при плануванні та проведенні образотворчих занять. Важливо надавати можливість дітям самостійно вибирати техніку, матеріали, об'єкти, які вони хочуть використовувати в своїх творчих роботах.

Свобода та самовираження. Створення умов для вільного вибору творчих завдань, експериментів та самовираження дітей. Важливо давати

дітям можливість виразити свої ідеї, почуття, думки через образотворчу діяльність, без накладання заборон чи стереотипів.[11]

Різноманітність матеріалів та технік. Забезпечення доступу до різноманітних образотворчих матеріалів (папір, кольоровий картон, фарби, пензлі, клей, пластилін, глина, природні матеріали тощо) та різних технік (малювання, аплікація, витинання, ліплення, мозаїка тощо) для розвитку творчих навичок та вільного експериментування з ними.

Творчий процес -це процес створення образу, який включає креативні етапи від постановки ідеї до реалізації кінцевого результату.

Основні етапи творчого процесу:

Постановка ідеї. Цей етап передбачає виникнення ідеї або концепції, яка може бути втілена в образотворчій роботі. Це може бути власна ідея дитини або ідея, запропонована вихователем або вчителем.

Планування. На цьому етапі дитина розглядає можливі варіанти реалізації своєї ідеї, вибирає матеріали, техніку, розробляє план дій.

Реалізація. Цей етап передбачає безпосереднє створення образотворчої роботи за допомогою обраної техніки та матеріалів. Дитина робить вибір кольорів, форм, текстур, взаємодіє з обраною технікою та матеріалами, експериментує, створює свої унікальні рішення.

Аналіз та оцінка. Після завершення роботи, дитина може аналізувати свою роботу, оцінювати результат, висловлювати свої думки та почуття щодо створеного твору.

Виставлення та презентація. Важливим етапом творчого процесу є виставлення та презентація створеної роботи. Дитина може показати свою роботу іншим дітям, вихователям, батькам або на виставці, де вона може отримати визнання та похвалу за свої творчі досягнення.

Творчий процес є важливим фактором у розвитку креативних здібностей дітей. Він стимулює творче мислення, уяву, експериментування та вираження власних ідей. Складові, яким творчий процес сприяє розвитку креативності у дітей:

Стимулювання уяви - творчий процес дозволяє дітям використовувати свою уяву та фантазію для створення нових ідей, образів, історій та світів. Це розвиває їх креативне мислення та допомагає розширювати їх межі уяви.

Процес експериментування - передбачає пробу нових рішень, методів, матеріалів та технік. Це допомагає дітям розкрити свої потенційні можливості, відкривати нові способи вирішення проблем, розвивати навички адаптації та вирішення труднощів.

Вираження власних ідей - творча діяльність допомагає дітям виразити свої власні думки, почуття, бачення світу та ідентичність. Вони можуть використовувати різноманітні методи, такі як малювання, скульптура, музика, танець, література, театр та інші форми виразу.

Розвиток проблемного мислення - творчий процес вимагає вирішення різноманітних проблем, таких як вибір матеріалів, кольорів, форм, композиції та інших елементів твору. Це розвиває навички критичного мислення, аналітичного мислення та вміння знаходити нові підходи до вирішення завдань.

Розвиток самовираження – розвиток саме навички самовираження. Діти можуть вибрати тему, матеріали, техніки та створити твір, що відповідає їхнім власним почуттям, ідеям та баченню світу. Це допомагає дітям розкрити свою особистість, впевненість в собі та розуміння себе як творчої особистості.

Розвиток соціальних навичок - сприяння розвитку соціальних навичок у дітей. Вони можуть співпрацювати з іншими дітьми або взаємодіяти з вчителем або іншими дорослими, обмінюючись ідеями, думками та взаємним відгуком. Це розвиває комунікаційні навички, навички співпраці та взаємодії з іншими людьми.[3]

Стимуляція творчості на різних рівнях розвитку - творчий процес може бути доступним дітям різного віку та рівнів розвитку. Він може стимулювати творчість у дітей з різними здібностями та інтересами, допомагаючи їм розкрити свій власний потенціал та розвивати унікальні творчі здібності.

Забезпечення радості та задоволення - образотворча діяльність є джерелом радості, задоволення та задоволення від творчості. Цей процес допомагає дітям відчувати радість від створення чогось нового, відкривати свій творчий потенціал та відчувати гордість за свої досягнення.

Таким чином, творчий процес має великий вплив на розвиток креативних здібностей дітей. Він сприяє розвитку різноманітних аспектів творчості, таких як уява, самовираз, відчуття стильової ідентичності, експериментування з новими ідеями та матеріалами, розвиток критичного мислення та проблемного мислення. Творчий процес також допомагає дітям розвивати когнітивні, емоційні, моторні та соціальні навички, що важливо для їхнього загального розвитку.

Особливо важливо враховувати роль творчого процесу в сучасному світі, де креативність та інновації стають ключовими компетенціями для успіху. Розвиток креативних здібностей в дітей може допомогти їм стати винахідливими та адаптивними майбутніми лідерами, здатними знаходити нові нестандартні рішення, розробляти оригінальні ідеї та вносити позитивні зміни в своє оточення.

Отже, важливо сприяти розвитку креативних здібностей дітей через творчий процес, надаючи їм можливість вільно виражати свої ідеї, думки та емоції, експериментувати з різними матеріалами та техніками, співпрацювати з іншими та відчувати радість від творчого самовиразу.

1.3. Методи та форми організації образотворчої діяльності в дошкільному закладі

Образотворча діяльність є важливою складовою розвитку креативних здібностей дітей у дошкільному віці. Організація образотворчої діяльності в дошкільному закладі може включати різноманітні методи та форми, які допомагають дітям розкривати свою творчість і розвивати вміння виразно відтворювати свої думки, почуття та уявлення.

Одним із методів організації образотворчої діяльності у дошкільному закладі є вільна творчість, коли дітям надається можливість вільнообирати матеріали (фарби, кольоровий папір, глина тощо) та техніки (розпис, ліплення, аплікація) для своїх творчих витворів. Вони можуть експериментувати, пробувати різні підходи та розвивати свою уяву без обмежень.[6]

В рамках певної теми, такої як природа, транспорт, тварини тощо, діти можуть створювати свої власні образотворчі роботи, використовуючи різні матеріали та техніки. Тобто, тематичні проекти. Це може сприяти розвитку знань дітей про світ навколо них та їхню творчість.

Також діти можуть брати участь в образотворчих проектах у групі, співпрацювати між собою, ділитися ідеями та взаємодіяти в процесі творчої діяльності. Це може сприяти розвитку соціальних навичок, комунікації та співпраці.

Дієвим методом є експериментування з різними матеріалами та техніками. Діти можуть вчитися використовувати різні матеріали та техніки в образотворчій діяльності, такі як фарби, олівці, вугілля, гуаш, акварель, пластилін, глина, пап'є маше та багато інших. Це дозволяє дітям відкривати нові можливості в творчості, відчувати різний текстурний, кольоровий та візуальний ефект від використання різних матеріалів.

Використання природних матеріалів - діти можуть використовувати різні природні матеріали, такі як листя, квіти, гілки, піски, камінці тощо, для створення своїх образотворчих робіт. Це дозволяє дітям сприймати природу як джерело натхнення та розвивати зв'язок з природним середовищем.

Малювання на різних поверхнях дозволяє експериментувати з різними текстурами, формами. Діти можуть малювати на різних поверхнях, таких як папір, картон, тканина, дерево, скло тощо. Це допоможе відчути різні відчуття при створенні своїх творінь.

Також діти можуть використовувати різні техніки мікс-медіа, такі як комбінування фарб з різними матеріалами, додавання текстури до малюнку,

використання колажу та інших технік. Це сприяє розвитку творчого мислення та експериментації з різними варіантами виконання творів.

Виставки та презентації. Організація виставок та презентацій образотворчих робіт дітей може стимулювати їхню творчість, мотивацію, впевненість в собі та сприяти розвитку самовираження. Виставки та презентації можуть включати різні форми, такі як виставки в дошкільному закладі, виставки на різних заходах, які відвідують батьки та громадськість, відео-презентації на екрані, фотоальбоми тощо.

Організація виставок та презентацій може мати кілька переваг:

- Мотивація до творчості. Можливість показати свої роботи публічно може стимулювати дітей до творчості, сприяти розвитку їхньої творчої особистості та заохочувати до самовиразу.

- Впевненість в собі. Виставки та презентації дають дітям можливість виступити перед публікою, розповісти про свої роботи та відчувати впевненість в собі як творця.

- Розвиток комунікативних навичок. Виступ на виставці або презентації може сприяти розвитку комунікативних навичок, таких як здатність висловлювати свої думки, пояснювати свої ідеї та спілкуватися з публікою.

- Залучення батьків та громадськості. Виставки та презентації можуть бути відкритими заходами, на які можуть прийти батьки, рідні, друзі та інші люди з громадськості. Це може сприяти залученню родин та громадськості до творчих досягнень дітей та створити позитивну атмосферу співпраці між дошкільним закладом та громадою.

Організація виставок та презентацій в дошкільному закладі може бути одним з методів та форм організації образотворчої діяльності, який сприяє розвитку творчості, самовираженню, впевненості в собі та комунікативним навичкам дітей. Організація виставок та презентацій може включати наступні кроки:[1]

1. Вибір теми: Визначення теми виставки або презентації, яка буде цікава для дітей, відповідатиме їхнім віковим можливостям та рівню розвитку, а також відповідатиме освітнім програмам та цілям дошкільного закладу.

2. Організація роботи: Організація роботи з образотворчої діяльності, яка включатиме вивчення різних технік, матеріалів, творчих завдань та вправ, підтримку креативного процесу дітей та стимулювання їхньої творчої активності.

3. Оформлення робіт: Допомога дітям у оформленні їхніх образотворчих робіт, включаючи вибір кращих робіт для виставки, підготовку робіт для виставки або презентації, створення відповідних експозицій, написання підписів до робіт та інше.

4. Організація виставки: Планування та організація виставки в дошкільному закладі, включаючи встановлення робіт на виставкових майданчиках, створення атмосфери виставки, організацію відкриття виставки та запрошення батьків та громадськості на захід.

5. Презентації: Організація презентацій образотворчих робіт дітей за допомогою відео, фотоальбомів, демонстрації робіт на екрані, виступів дітей про їхні творчі роботи тощо.

6. Оцінювання та відзнаки: Оцінювання та відзнаки можуть бути одним з елементів організації виставок та презентацій в дошкільному закладі. Оцінювання робіт дітей може бути здійснюватися з урахуванням їхнього вікового рівня, рівня розвитку, творчого підходу та виконання техніки. Оцінки можуть бути виставлені на основі критеріїв, таких як оригінальність, кольорова гармонія, композиція, виконання техніки тощо.

Проте, важливо враховувати особливості вікової групи дітей у дошкільному закладі та підходити до оцінювання з розумінням та терпінням. Оцінювання має бути сприятливим для розвитку творчості та самовиразу дітей, а не викликати стрес чи знижувати їхню впевненість в собі.

Окрім оцінювання, можна також використовувати систему відзнак та похвали. Наприклад, діти можуть отримувати відзнаки за кожен свою роботу, участь у виставці чи презентації, а також за різні аспекти творчої діяльності, такі як самостійність, співпраця з іншими, використання різних технік тощо. Відзнаки можуть бути в формі малюнків, стікерів, похвальних слів, маленьких подарунків та інших форм заохочення.[5]

Головна мета оцінювання та відзнак в дошкільному віці - сприяти розвитку творчих здібностей, самовиразу та впевненості в собі дітей. Оцінки та відзнаки можуть бути використані як засіб мотивації для дітей, щоб вони більше зацікавлювалися образотворчою діяльністю, експериментували з різними матеріалами та техніками, вдосконалювали свої навички та впевненіше виходили зі своєю творчістю на публіку.

Оцінювання має бути об'єктивним, справедливим та сприяти розвитку позитивного ставлення до творчості. Оцінки та відзнаки не повинні ставити дітей одне проти одного або порівнювати їх на конкурсній основі. Краще використовувати систему оцінювання, де кожна робота дітей оцінюється відповідно до її власних характеристик та рівня розвитку, без прямих порівнянь між дітьми.

Важливо відзначати не тільки кінцевий результат роботи, але й процес творчої діяльності дитини, її зусилля, ініціативу, творчі ідеї та самостійність. Відзнаки можуть бути спрямовані на підтримку та заохочення дітей в процесі творчого розвитку, допомагаючи побудувати позитивне ставлення до власної творчості та надихати їх на нові творчі виклики.

Організація оцінювання та відзнак в дошкільному закладі має бути спрямована на підтримку та стимулювання розвитку творчості, самовиразу та мотивації дітей. Оцінки та відзнаки можуть бути корисними інструментами, які допомагають вчителям та вихователям відстежувати прогрес дітей, визнавати їхні досягнення та сприяти розвитку позитивного ставлення до власної творчості.

Оцінювання може здійснюватися на основі критеріїв, які відповідають віковим можливостям та рівню розвитку дітей. Відзнаки можуть бути різноманітними, такими як позитивні коментарі, символічні винагороди, дипломи, сертифікати тощо. Важливо, щоб вони були диференційовані та враховували різні аспекти творчої діяльності, такі як творчість, оригінальність, самостійність, ініціативність та зусилля.

Оцінки та відзнаки повинні бути позитивними, конструктивними та мотивуючими. Вони не повинні ставити дітей одне проти одного, порівнювати їх або спричиняти стрес. Оцінювання та відзнаки мають сприяти формуванню позитивної самооцінки, впевненості в собі та заохоченню творчого підходу до діяльності.

Оцінювання та відзнаки мають бути справедливими, об'єктивними та розуміти, що творчість може виявлятися в різних формах, і кожна дитина може мати свій власний унікальний підхід до творчої діяльності.

Одним із можливих підходів до оцінювання та відзначення творчої діяльності дітей може визнання та високе оцінювання кожної спроби творчості, незалежно від рівня складності або кінцевого результату. Важливо відзначати самі спроби, прояви ініціативи, оригінальність і творчий підхід дітей до виконання різних завдань.[3]

Також можна використовувати індивідуальний підхід до оцінювання, залучаючи дітей до самооцінювання та визначення своїх власних творчих цілей та досягнень. Це може сприяти розвитку самосвідомості, самоконтролю та відповідального ставлення до власної творчої діяльності.

Однак, важливо мати на увазі, що оцінювання та відзнаки - це лише один з інструментів організації образотворчої діяльності в дошкільному закладі.

Головна мета повинна бути сприяння розвитку творчості, самовиразу та мотивації дітей, а також формування позитивного ставлення до власної творчої діяльності.

Висновки до розділу 1

Організація образотворчої діяльності в дошкільному освітньому процесі заснована на ряді теоретичних основ, які визначають підходи, принципи та методи роботи з маленькими дітьми у галузі образотворчого мистецтва.

Основні теоретичні засади організації образотворчої діяльності в дошкільних закладах включають:

Дитячий підхід. Організація образотворчої діяльності має бути спрямована на врахування індивідуальних особливостей кожної дитини, її вікових можливостей, рівня розвитку, інтересів, темпу роботи та стилю самовиразу. Важливо враховувати, що діти в дошкільному віці мають свій власний спосіб сприйняття мистецтва, творчого мислення та виразу.

Голістичний підхід. Образотворча діяльність повинна включати різноманітні аспекти мистецтва, такі як малювання, ліплення, аплікація, колаж, розфарбовування, виготовлення різноманітних виробів тощо. Важливо розглядати мистецтво як цілісний процес, який сприяє розвитку різних аспектів дитячої особистості, таких як емоційний, когнітивний, моторний, соціальний розвиток.

Ігровий підхід. Гра відіграє важливу роль у процесі образотворчої діяльності в дошкільному віці. Використання ігрових форм та методів сприяє створенню різноманітних ситуацій, в яких діти можуть вільно виражати свою творчість, експериментувати з різними матеріалами, формами, кольорами та техніками мистецтва. Гра в образотворчій діяльності сприяє розвитку дитячої уяви, фантазії, моторних навичок, креативного мислення та самовиразу.

Віковий підхід. Організація образотворчої діяльності має враховувати вікові особливості дітей дошкільного віку. Методи, прийоми та матеріали мають бути відповідні рівню розвитку дітей, їхнім можливостям та інтересам.

Діти в цьому віці знаходяться на етапі активного дослідження світу і формування своєї творчої особистості, тому організація образотворчої діяльності повинна бути спрямована на стимулювання їхньої творчої активності та самовиразу.

Досвідчення та відкриття. Образотворча діяльність в дошкільних закладах має сприяти розширенню досвіду дітей, відкриттю нових вражень, емоцій та почуттів. Мистецтво має бути засобом виразу дитячого світосприйняття, розуміння навколишнього світу, а також власного внутрішнього світу.

Соціальний підхід. Образотворча діяльність в дошкільних закладах може бути організована в груповій формі, сприяючи взаємодії, співпраці та комунікації між дітьми.

Спільна творча діяльність дітей сприяє розвитку соціальних навичок, взаємодії, співпраці, розуміння та поваги до інших людей, а також відкриває можливість вчитися один від одного.

Індивідуальний підхід. Кожна дитина має свої унікальні потреби, інтереси та творчі здібності. Організація образотворчої діяльності в дошкільних закладах має враховувати індивідуальні особливості кожної дитини та надавати можливість вільного вибору матеріалів, технік, тем та ідей. Це сприяє розвитку творчого потенціалу кожної дитини, підтримує її унікальність та сприяє формуванню позитивного ставлення до мистецтва та власної творчості.

Вільне вираження. Організація образотворчої діяльності має надавати дітям можливість вільно виражати свої думки, почуття, емоції та уявлення, без обмежень чи оцінки. Важливо створювати атмосферу, де діти можуть бути вільні у своєму творчому виборі, експериментувати, робити помилки та вчитися на них. Це допомагає розвивати самостійність, самовираз та віру в свої власні можливості.

Повний цикл творчого процесу.

Повний цикл творчого процесу в образотворчій діяльності в дошкільних закладах включає наступні етапи:

– Підготовка та планування - вихователі разом з дітьми обирають тему, матеріали, техніку, визначають мету та очікувані результати діяльності. Важливо враховувати інтереси та потреби дітей, давати їм можливість висловити свої ідеї та думки.

– Виконання - на цьому етапі діти мають можливість вільно та креативно виразити свої ідеї та уявлення, використовуючи різноманітні матеріали, техніки та методи. Важливо створити сприятливу атмосферу, де діти можуть експериментувати, співпрацювати між собою та вільно виражати свою творчість.

– Рефлексія та оцінка. Після завершення творчої діяльності, діти мають можливість розділити свої враження, висловити свої думки щодо результатів своєї творчості, а також оцінити свою роботу. Вихователі можуть надати конструктивний фідбек, підтримати дітей у виявленні та розумінні власних досягнень.

– Виставка або презентація - важливим етапом творчого процесу є можливість дітей продемонструвати свої творчі результати іншим дітям, батькам, вихователям та іншим зацікавленим особам. Це може бути виставка творів, презентація на батьківських зборах або інші форми публічного виступу.

Повний цикл творчого процесу в образотворчій діяльності в дошкільних закладах сприяє розвитку творчого потенціалу дітей.

Творчий процес стимулює, надає дітям можливість вільно виражати свої ідеї, фантазії та уявлення. Він сприяє розвитку творчого мислення, уяви та креативних вмінь. Діти вчаться генерувати нові ідеї, шукати нетрадиційні рішення та експериментувати з різними матеріалами та техніками.

Використання різних матеріалів, таких як фарби, маркери, олівці, глина тощо, допомагає розвивати моторику рук, пальців та рухову координацію.

Діти вчаться контролювати рухи рук, а також розвивають дрібну моторику, що має важливе значення для подальшого письма та інших видів діяльності.

Творчість сприяє розвитку емоційної сфери, дає можливість дітям вільно виражати свої почуття, емоції та думки через образи, кольори, форми та композиції. Вона допомагає розвивати емоційну свідомість, самовираження та самовиразність, а також вчити дітей розпізнавати та розуміти емоції в інших людей.

Крім того, творча діяльність в дошкільному віці сприяє розвитку когнітивних навичок у дітей. Це відбувається у такі способи:

Спостереження. Діти вчаться спостерігати навколишній світ, розглядати деталі, визначати відмінності та подібності між різними об'єктами або явищами. Вони вчаться відмічати деталі в об'єктах, які вони зображають, а також сприймати кольори, форми та текстури.

Аналіз. Діти вчаться розбирати складні об'єкти на прості елементи, відділяти головне від другорядного, аналізувати різні аспекти об'єктів, такі як колір, форма, розмір, пропорції тощо. Вони також можуть вчитися аналізувати свої власні творчі роботи та оцінювати їх ефективність.

Синтез. Діти вчаться поєднувати різні елементи в єдиний цілісний образ, створювати композиції, комбінувати кольори, форми, лінії та текстури, створювати нові образи на основі своїх ідей та фантазій.

Проблемне мислення. Творча діяльність може ставити перед дітьми різні проблеми або завдання, які вимагають вирішення. Це може включати вибір матеріалів, вирішення технічних проблем, пошук нетрадиційних рішень або використання різних підходів. Діти вчаться вирішувати проблеми та шукати творчі рішення на основі власного досвіду та знань.

Планування та організація. Діти вчаться планувати свою творчу роботу, визначати кроки, які потрібно зробити для досягнення бажаного результату. Вони можуть вибирати матеріали, інструменти, визначати послідовність дій та придумувати плани дій на основі своїх власних ідей та концепцій.

РОЗДІЛ 2

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НЕТРАДИЦІЙНИМИ МЕТОДАМИ МАЛЮВАННЯ

2.1. Вибір методів, прийомів та матеріалів дослідження

Дослідження особливостей розвитку пізнавальної діяльності в дітей старшого дошкільного віку проводилося 09.02.2023 року на базі Чернігівського дошкільного закладу освіти №32 «Веселка», центру активного фізичного та духовного розвитку

Вибірка дослідження складалася з 25 осіб віком від 5 до 6 років – вихованців старшої групи.

На констатувальному етапі експерименту були використані такі методики, що дозволяють виявити рівень сформованості пізнавальної діяльності дітей старшого дошкільного віку:

1. Тест креативності Торренса.

За допомогою цієї методики було визначено рівень сформованості пізнавальної діяльності кожного респондента. Досліджуваним пропонувалось виконати завдання, що потребували залучення уяви і фантазії.

При виконанні кожного завдання необхідно було намагатися придумати щось нове і незвичайне, недоступне пересічному баченню. Кожному давався бланк з 3 субтестами. До них необхідно було домалювати додаткові лінії або штрихи, щоб вийшли цікаві предмети або навіть сюжетні картини.

Необхідною умовою також було придумати назву для малюнка. Час для виконання – 15 хв.

Обробка тесту передбачає оцінку п'яти критеріїв рівня сформованості художньо-естетичного потенціалу:

«Швидкість» - характеризує творчу продуктивність людини. Оцінюється тільки в 2 та 3 субтестах.

«Оригінальність» - найбільш значимий показник сформованості художньо-естетичного потенціалу. Ступінь оригінальності свідчить про самобутність, нешаблонність мислення, особливості творчого мислення випробуваного і його виражену несхожість.

«Абстрактність назви» - висловлює здатність виділяти головне, здатність розуміти суть проблеми, що пов'язано з розумовими процесами синтезу і узагальнення. Цей показник підраховується в субтестах 1 та 2. Оцінка відбувається по шкалі від 0 до 3.

«Опір замиканню» - відображає здатність тривалий час залишатися відкритим новизні і різноманітності ідей, досить довго відкладати ухвалення остаточного рішення для того, щоб зробити розумовий стрибок і створити оригінальну ідею. Підраховується тільки в субтесті 2. Оцінка від 0 до 2 балів.

«Розробленість» - відображає здатність детально розробляти придумані ідеї. Оцінюється у всіх трьох субтестах.

Для отримання остаточного результату треба: підсумувати всі бали отримані при оцінці всіх п'яти чинників («швидкість», «оригінальність», «абстрактність назви», «розробленість» і «опір замиканню») і поділити цю суму на п'ять.

Обрахунок результатів за тестом Торренса відбувається таким чином:

30 – дуже низький рівень сформованості пізнавальної діяльності

30-34 – рівень сформованості пізнавальної діяльності нижчий за норму

35-39 – рівень сформованості пізнавальної діяльності трохи нижчий за норму

40-60 – нормативний рівень сформованості пізнавальної діяльності

61-65 – рівень сформованості пізнавальної діяльності трохи вищий за норму

66-70 – рівень сформованості пізнавальної діяльності вищий за норму

> 70 – дуже високий рівень сформованості пізнавальної діяльності.

Таким чином, психодіагностика сформованості пізнавальної діяльності учасників дослідження проводилась за комплексом прямих її показників.

За підсумками дослідження рівня сформованості пізнавальної діяльності із використанням методики «Тест креативності Торранса» були отримані такі результати.

За шкалою «Швидкість» були зафіксовані такі результати. 20% опитаних дітей старшого дошкільного віку продемонстрували високий рівень швидкості креативного мислення. Для них є характерним швидке реагування на поставлене творче завдання, здатність із максимальною швидкістю активізувати власні творчі здібності для його виконання.

60% дітей старшого дошкільного віку, що взяли участь у дослідженні, продемонстрували результати, співвідносні з середнім рівнем швидкості креативного мислення. Вони здатні швидко реагувати на запропоновані можливості реалізувати власні творчі нахили, проте можуть робити це непостійно, залежно не лише від наявності творчих здібностей, але й від настрою, бажання їх активізувати.

20% опитаних дітей старшого дошкільного віку продемонстрували низькі результати за шкалою «Швидкість». Вони часто побоюються і не зважуються виявляти власні творчі здібності, навіть тоді, якщо вони дійсно наявні та є глибокими. Ці старші дошкільники дуже мляво реагують на можливість продемонструвати результати власної творчості, або ж вирішують взяти участь у творчій діяльності вже тоді, коли вона не на часі.

Результати опитування за шкалою «Швидкість» методики «Тест креативності Торранса» в групі дітей старшого дошкільного віку наведені на рис. 2.1.

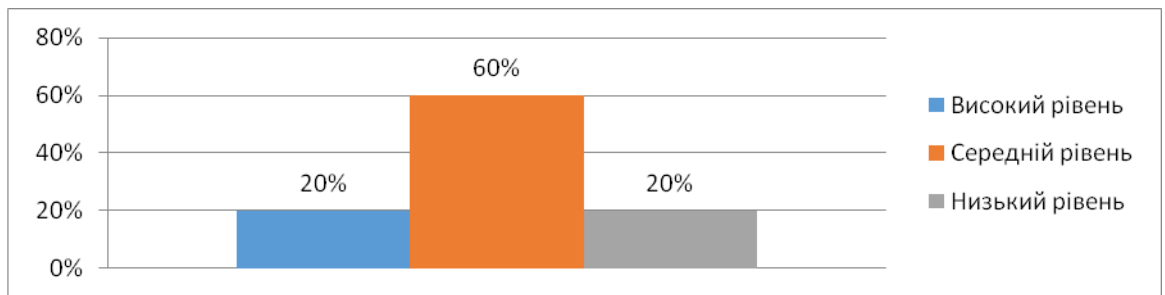

Рис.2.1. Результати опитування за шкалою «Швидкість» методики «Тест креативності Торранса» в групі дітей старшого дошкільного віку.

Отже, можемо відзначити перевагу показників середнього рівня за шкалою «Швидкість». Це означає, що старші дошкільники можуть за необхідності швидко віднайти творчий спосіб вирішення поставленої проблеми, проте за відсутності такої необхідності вони надають перевагу ґрунтовному осмисленню шляхів розв'язання поставленого завдання.

За шкалою «Оригінальність» в групі дітей старшого дошкільного віку були зафіксовані наступні результати. 40% опитаних дітей старшого дошкільного віку продемонстрували високий рівень оригінальності креативного мислення. Навіть якщо вони не дають швидкої відповіді на поставлене питання, то здатні запропонувати такий варіант його розв'язання, який є максимально самобутнім, унікальним та специфічним. Причому такі вияви є не спорадичними, а відносно постійними, сигналізуючи про розвиток творчого мислення дитини.

40% дітей старшого дошкільного віку, що взяли участь у дослідженні, продемонстрували результати, співвідносні з середнім рівнем оригінальності креативного мислення. Вони здатні надавати оригінальні відповіді на поставлені завдання, проте не можуть робити це постійно. Іншими словами, представники цієї групи опитуваних переважно залежать від своєрідного «осяяння» у своїй творчій діяльності.

20% опитаних старших дошкільників продемонстрували низькі результати за шкалою «Оригінальність». Ці учасники дослідження тяжіють до послугування шаблонними, апробованими варіантами розв'язання проблем, у той час як можливість ризикованого, проте творчого вирішення їх

часто лякає. Проте трапляються й випадки, коли через надмірну скромність вони часто соромляться озвучувати результати свого творчого мислення, тому те, наскільки запропоновані ними відповіді були б оригінальними, зазвичай залишається загадкою.

Результати опитування за шкалою «Оригінальність» методики «Тест креативності Торранса» серед дітей старшого дошкільного віку наведені на рис. 2.2.

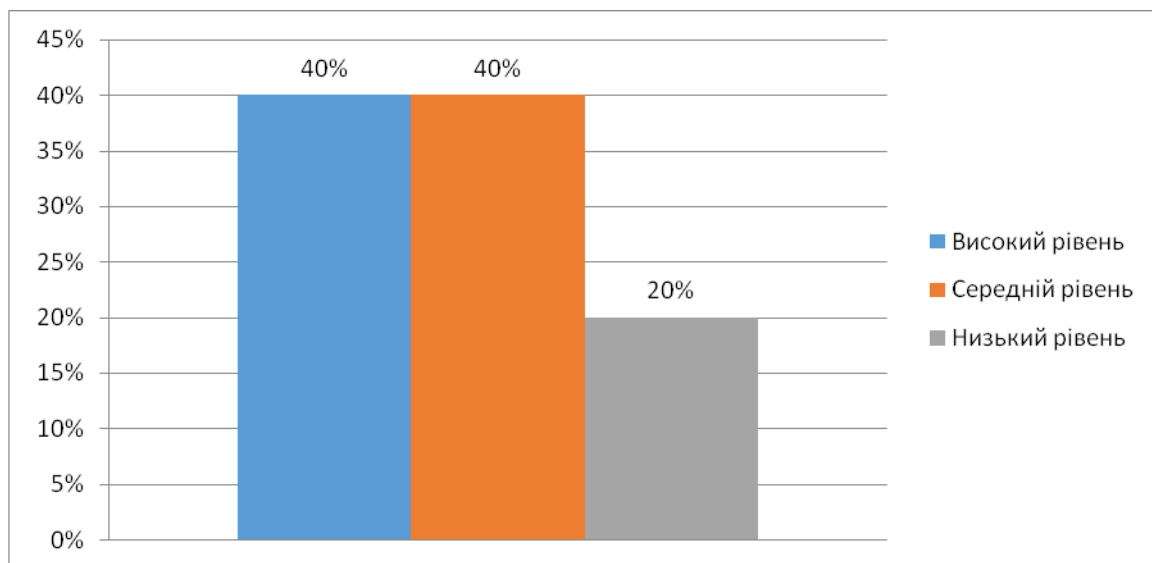

Рис.2.2. Результати опитування за шкалою «Оригінальність» методики «Тест креативності Торранса» серед дітей старшого дошкільного віку

Отже, за шкалою «Оригінальність» серед дітей старшого дошкільного віку було відзначено перевагу високих та середніх показників.

За шкалою «Абстрактність назви» були зафіксовані такі результати. 20% опитаних дітей старшого дошкільного віку продемонстрували високий рівень креативного мислення. Ці особи наділені здатністю виділяти головне із будь-якого пояснення, швидко його інтерпретувати, розуміти суть проблеми.

40% дітей старшого дошкільного віку продемонстрували результати, співвідносні з середнім рівнем креативного мислення за шкалою

«Абстрактність назви». Вони здатні швидко й ефективно розуміти суть проблеми, проте в умовах роботи зі значними обсягами інформації ці діти досить часто відчують дискомфорт.

40% дітей старшого дошкільного віку продемонстрували низькі результати за шкалою «Абстрактність назви». Ці діти показали слабку здатність до виділення головного, суті проблеми, а також виявили побоювання працювати із великими обсягами інформації.

Результати опитування за шкалою «Абстрактність назви» методики «Тест креативності Торранса» серед дітей старшого дошкільного віку наведені на рис. 2.3.

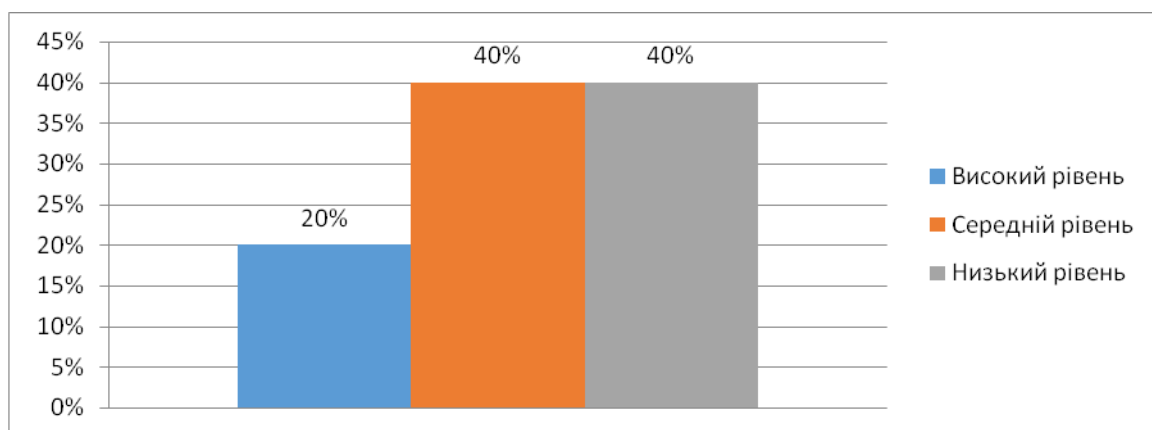

Рис. 2.3. Результати опитування за шкалою «Абстрактність назви» методики «Тест креативності Торранса» серед дітей старшого дошкільного віку.

Отже, за шкалою «Абстрактність назви» старші дошкільники продемонстрували результати, співвідносні з низьким рівнем. Можливо, це пов'язано із тим, що творче мислення опитаних дошкільників характеризується хаотичністю й невисокою спроможністю виділити головну думку з-поміж численних міркувань.

За шкалою «Спротив замиканню» були зафіксовані такі результати. 20% опитаних дітей старшого дошкільного віку продемонстрували високий рівень. Вони завжди відкриті до творчого діалогу з метою витворення

щонайкращої ідеї чи проекту, причому вони можуть відкладати терміни його реалізації до того моменту, коли всі запропоновані ідеї та корективи будуть уповні враховані.

60% старших дошкільників, що взяли участь у дослідженні, продемонстрували результати, співвідносні з середнім рівнем креативного мислення за шкалою «Спротив замиканню». Вони здатні протягом тривалого часу сприймати корективи до власних ідей, проте часто егоїстичність творчого мислення змушує їх орієнтуватися в їх реалізації виключно на себе.

20% дітей старшого дошкільного віку продемонстрували низькі результати за шкалою «Спротив замиканню». Вони показали слабку готовність до сприйняття ідей інших людей, вони сконцентровані на власному творчому мисленні та його продуктах, тому часто не готові сприймати навіть найкорисніші поради.

Результати опитування за шкалою «Спротив замиканню» методики «Тест креативності Торранса» серед дітей старшого дошкільного віку наведені на ри. 2.4.

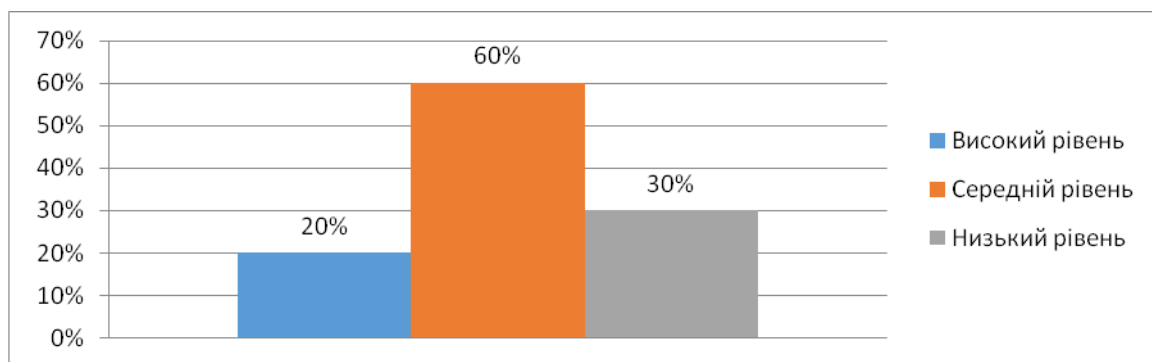

Рисунок 2.4. Результати опитування за шкалою «Спротив замиканню» методики «Тест креативності Торранса» серед дітей старшого дошкільного віку.

Отже, за шкалою «Спротив замиканню» старші дошкільники переважно продемонстрували результати, співвідносні з середнім рівнем. На нашу думку, це свідчить про те, що опитані дошкільники більше сконцентровані на власній особі та думках, що ними продукуються.

За шкалою «Розробленість» були зафіксовані такі результати. 20% дітей старшого дошкільного віку продемонстрували високий рівень креативного мислення. Вони наділені здатністю докладно розробляти й доводити до кінця власні креативні ідеї.

40% дітей старшого дошкільного віку продемонстрували результати, співвідносні з середнім рівнем креативного мислення за шкалою «Розробленість». Вони здатні швидко й ефективно розробляти креативні ідеї, проте не завжди можуть довести їх розробку до кінця із урахуванням усіх необхідних деталей.

40% опитаних продемонстрували низькі результати за шкалою «Розробленість». Вони характеризуються слабкими показниками здатності до розроблення власних креативних ідей, через що сформульовані ними творчі ідеї часто залишаються на початковому етапі.

Результати опитування за шкалою «Розробленість» методики «Тест креативності Торранса» серед дітей старшого дошкільного віку наведені на рис. 2.5.

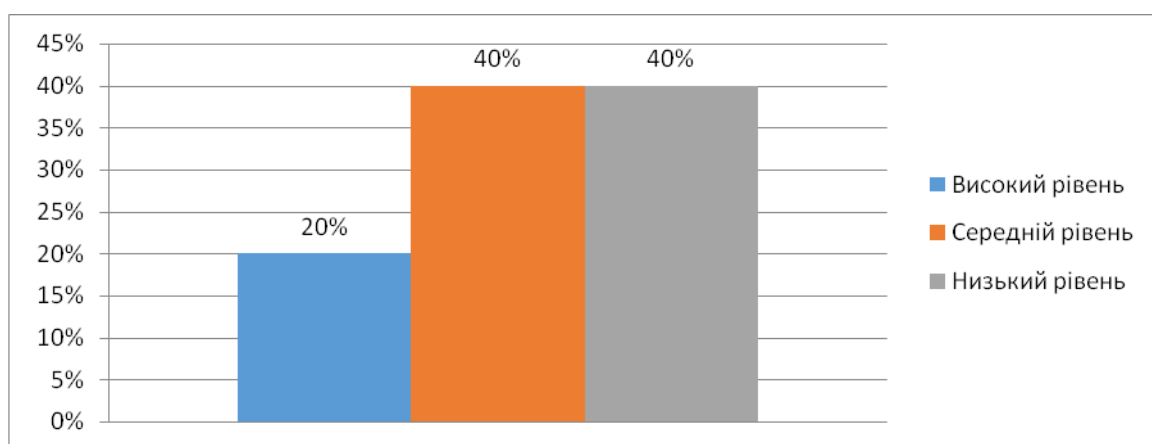

Рис. 2.5. Результати опитування за шкалою «Розробленість» методики «Тест креативності Торранса» серед дітей старшого дошкільного віку

Отже, за шкалою «Розробленість» серед дітей старшого дошкільного віку було відзначене домінування низьких показників. Вважаємо, що опитані старші дошкільники попри очевидну наявність творчих ідей та розвиненість

пізнавальної діяльності, поки ще не здатні доводити власні задуми до кінцевого та навіть проміжного оформлення.

Отже, за підсумками констатувального етапу дослідження були визначені такі закономірності. Методики, скеровані на виявлення рівня сформованості пізнавальної діяльності, продемонстрували домінування середнього й низького рівнів її розвитку з-поміж опитаних. За підсумками застосування методики «Тест креативності Торранса» були отримані такі результати. Опитані старші дошкільники характеризувалися вищими показниками за шкалами «Швидкість» та «Оригінальність», що засвідчує безперечну наявність у них творчих мисленневих здібностей, проте меншу схильність до їх осмислення й рефлексії.

2.2. Опис процесу проведення експерименту, залучення дітей до дослідження, контрольних груп та експериментальної групи

Зображувальна діяльність – одна з найважливіших складових освіти дошкільників та школярів, що дозволяє розкрити творчі здібності, формує смак та естетичне сприйняття, а також тренує характер, посидючість та здатність доводити справи до кінця.

Також це потужний засіб для розвитку дрібної моторики рук та відповідно покращення мовлення і творчих здібностей дитини. Нестандартні техніки є довільною формою творчості, яка не вимагає копіювання зразка та має надзвичайно важливе значення для всебічного розвитку особистості. В процесі створення зображення у дитини формуються такі якості, як спостережливість, естетичне сприйняття, художній смак, а головне, розвиваються творчі здібності та пізнавальна активність.

Науково доведено, що розвиток зон мозку, які відповідають за мовлення, відбуваються під впливом імпульсів, що йдуть від пальців. І навіть при загальній фізичній активності, якщо розвиток рухів пальців відстає, то у дитини затримується і розвиток мовлення. Крім того, стимулювання

мовленнєвого розвитку дітей шляхом тренування пальців рук є одночасно й підготовкою руки до письма. Тому робота із зображувальної діяльності з дітьми дошкільного віку є надзвичайно актуальна.

Завдання педагогів – мотивувати дошкільників до створення прекрасного своїми руками. В цьому допоможе нестандартний підхід у методиці навчання навичкам та прийомам малювання, зокрема, нетрадиційними техніками

Завдяки нетрадиційним технікам малювання у дошкільників формується уявлення про зображувально-виражальні можливості матеріалів, технічними прийомами роботи з ними та послідовністю виконання образотворчого процесу. Задіюються всі можливі сенсомоторні рецептори.

Діти вчаться створювати гарні зображення, радіти їм, вірити в свої сили, координувати дії ока, руки, кисті. Виражаючи свої почуття під час творчої діяльності, малята краще розуміють почуття інших, вчаться долати сором'язливість, страх перед малюванням, перед тим, що нічого не вийде, проявляють свої нахили, здібності, обдарування, уяву, фантазії. Важливо, що кожна дитина вчиться працювати на своєму рівні здібностей. Дитячі роботи, виконані під час творчого процесу такого малювання, не залежні від зразка, як зазвичай – вони не схожі одна на одну і дивують інших

Запропоновані нетрадиційні техніки малювання і художня творчість допоможуть дітям розкрити свою особистість, індивідуальність та неповторність.

Матеріал підібрано та опрацьовано згідно Базового компоненту дошкільної освіти. Освітній напрям «Дитина у світі мистецтва» Базового компоненту дошкільної освіти пропагує самовираження дитини в художньо-продуктивній, музичній, театралізованій діяльності. Саме тому пріоритетним завданням освітнього напрямку «Дитина у світі мистецтва» є залюблення дитини у красу природного, предметного та соціального світу.

Розглянемо тематичне планування роботи на заняттях із формування пізнавальної діяльності з використанням нетрадиційних технік малювання(Таблиця 2.1.)

Таблиця 2.1.

Планування роботи на заняттях із формування пізнавальної діяльності з використанням нетрадиційних технік малювання

№	Тематичний блок	Кількість годин
Тематичний блок 1 (9 годин)		
1	Вступ. Мій колектив і я	1
2	Правила поведінки та безпечної роботи	1
3	Яким має бути робоче місце?	1
4	Правила організації та прибирання свого робочого місця	1
5	Матеріали та інструменти	1
6	Практична робота № 1	1
7	Мозаїка. Види мозаїк	1
8	Виготовлення виробу «Гуска та гусеня»	2
Тематичний блок 2 (7 годин)		
1	Клей і малювання	2
2	Малювання клеєм ПВА	2
3	Створення малюнків за допомогою солі та клею ПВА	2
4	Технологія «Кольоровий клей»	1
Тематичний блок 3 (9 годин)		
1	Незвичайні пензлики	1
2	Малювання свічкою	2
3	Практична робота № 2	1
4	Малювання пожмаканим папером	1
5	Створення композиції «Квіти мого саду» за	1

	допомогою малювання пожмаканим папером	
6	Практична робота № 3	1
7	Малювання зубною щіткою. Створення композиції «Ялинка»	1
8	Практична робота № 4	1
Тематичний блок 4 (8 годин)		
1	Монотипія	1
2	Ниткографія	2
3	Практична робота № 5	1
4	Робота з технологією «Штампування». Виготовлення роботи «Веселий ведмедик»	2
5	Практична робота № 6	1
6	Виставка робіт	1

На підсумковому занятті підбиваються підсумки роботи протягом навчального року, організується виставка.

Практична робота: оформлення виставкових робіт.

На заняттях із формування художньо-продуктивної компетентності важливі ігри як індивідуального, і групового характеру.

До ігор індивідуального характеру відносяться ігри Нікітіна. Ці ігри добре розвивають образне та просторове мислення, вчать будувати та читати креслення, що дуже важливо у початковому технічному моделюванні, а також виховують завзятість у досягненні мети. Ці ігри можна зробити на занятті з картону, готових дитячих кубиків, цеглинок. До таких ігор належать такі ігри.

Гра «Склади квадрат». Ця гра виникла з головоломки, в якій вимагалось з кількох шматочків різної форми скласти квадрат. У цій грі немає суворо обмежених та закінчених завдань, як у інших іграх. Головне завдання для педагога - виходити з рівня розвитку дітей. Починати треба з простих завдань, щоб діти відчували успіх.

Гра «Увага». Вона спрямована на розвиток у дитини здатності бачити та запам'ятовувати побачене. У цій грі дітям на кілька секунд показують якусь фігуру, чіткий контур або умовний знак. Потім його ховають, а дитина повинна його намалювати, і якомога точніше. Фігури-завдання, які пропонуються дітям, розділені на серії по 6 фігур, причому складність фігур зростає від перших до останніх серій.

Гра «Цеглини». Вона не лише знайомить дітей з основами креслення, а й розвиває просторове мислення дитини. Матеріалом для ігор служать 8 цеглин та креслення-завдання, за якими треба будувати моделі. У грі виконуються 3 види завдань: побудувати модель із цеглинок за кресленнями-завданнями, зробити креслення по побудованій моделі, сконструювати нові моделі та скласти креслення до них. Це складна творча діяльність.

Гра «Склади візерунок». У цій грі добре розвивається здатність дітей до аналізу та синтезу та здатність до комбінування, необхідних для конструкторської роботи. Гра складається із 16 однакових кубиків. Всі 6 граней кожного кубика пофарбовані по-різному в 4 кольори. Це дозволяє з кожного набору кубиків скласти 1-, 2-, 3- і навіть 4-кольорові візерунки у великій кількості варіантів. Спочатку діти вчаться за візерунками-завданнями скласти такий самий візерунок з кубиків. Потім ставлять обернену задачу: дивлячись на кубики, намалювати візерунок, який вони утворюють. І нарешті, третє – вигадувати нові візерунки для 9 чи 16 кубиків.

Окрім індивідуальних ігор у роботі з дітьми важливі колективні ігри. До таких відносяться ділові ігри.

Наведені нижче ігри відрізняються простотою та великою сферою застосування.

Гра «Компетентність»

Учасники:

Конкуренти – дві команди дошкільників;

Наймачі – група дошкільників, які визначають переможця. Переможця наймають на роботу.

Арбітр - зазвичай цю роль виконує педагог.

До гри:

Педагог знайомить усіх учасників із схемою гри.

Формуються команди, визначається склад фірми наймача.

Під час гри:

Педагог ставить тему.

Команди вигадують один одному по 5 завдань з цієї теми. Тип завдань регламентується наперед педагогом. Наприклад: команди повинні приготувати по 2 репродуктивні питання, по 1 творчому та по 2 завдання.

Команди по черзі дають одне одному завдання. Суперник його виконує. Якщо суперник не справляється, команда сама повинна на нього відповісти. Одночасно з цим фірма-наймач оцінює, наприклад, за 5-бальною системою кожне завдання та за 10-бальною системою – кожну відповідь.

Наймачі радяться, педагог робить «короткий розбір польоту», звертає увагу на помилки, робить висновки.

Гра «Точка зору»

Учасники:

Опоненти – групи дітей, які відстоюють той чи інший погляд;

Спостерігачі – педагог із кількома помічниками.

Зміст гри: дві групи дошкільників доводять правильність протилежних точок зору. Наприклад, який транспорт переважатиме у майбутньому – повітряний чи наземний, чому?

До гри: педагог заздалегідь оголошує тему суперечки, забезпечує дошкільників необхідними фактами, знаннями.

Під час гри:

Групи обговорюють свої аргументи та можливі контраргументи супротивників.

Групи вступають у диспут.

Група спостерігачів оцінює: хто був логічнішим? Хто був переконливіший емоційно? Хто припустився помилок, некоректності в суперечці.

Гра «КБ САМ» за Никітіним (Конструкторське бюро самостійного активного мислення).

Гра «КБ САМ» є подальшим розвитком відомої гри "Конструктор-механік", кроком вперед у методиці її застосування. Ця гра дає дітям справжні технічні завдання розробки моделей з певними характеристиками. Виконавча діяльність дитини не випадає, а стає частиною всього творчого процесу. Таким чином, у грі «КБ САМ» дитина потрапляє в положення справжнього конструктора, і, хоча завдання у цій грі більш прості, вона змушена йти тим самим шляхом, яким йдуть конструктори, раціоналізатори та винахідники на виробництві.

Хід гри повторює всі етапи роботи цього конструкторського бюро:

- вибір моделі, обговорення технічних вимог;
- ознайомлення із існуючими конструкціями;
- розробка конструкції;
- випробування;
- доопрацювання конструкції;
- прийом в експлуатацію;

Технічні завдання розташовані у порядку зростання їх складності. Конструюючи модель, відчуваючи її та вдосконалюючи, діти дізнаються масу речей та їх властивостей, фізичних законів та технічних відомостей. А оскільки все це відбувається в цілеспрямованій практичній діяльності, то ці знання залишаються міцно і служать людині надійно все життя.

Рольова гра, як і інші види ігор, може входити складовою, елементом у зміст і організацію неігрової діяльності дошкільників. Найбільш продуктивно в контекст неігрової діяльності входять такі елементи рольової гри:

Сюжет. Наприклад, звіт перед батьками про роботу колективу дошкільників проводиться в формі телепрограми.

Роль. Наприклад, підсумкове заняття з тематичного конструювання присвячене невідомим космічним об'єктам. Проводиться воно у формі прес-конференції з інопланетянами. У цій грі передбачається такий набір ролей: інопланетяни, журналісти, науковці різних спеціальностей, ведучий, перекладачі. Діяльність неігрового характеру може містити лише одну-дві ролі. Наприклад, на аукціоні знань діють ведучий аукціону, і демонстратор виробів, інші учасники аукціону виступають у ролях покупців.

Ігрова дія. Ігрова дія – одна із складових ігрової діяльності, що спонукається мотивом гри та співвідносна з метою гри.

До окремих елементів рольової гри можна віднести: мову гри (ігрова термінологія); ігрові (рольові) звання; ігровий реквізит; ігрову атрибутику та символіку (емблеми, значки); змагальну інтригу (її умови); елементи театралізації (світлове та звукове оформлення, декорації); ігрові прийоми поділу на команди, жеребкування; ігрові види нагородження (дипломи, медалі, кубки); ігрові прийоми підбиття підсумків та ін.

Рольова гра стимулює дітей до участі у неігровій діяльності. Існують, наприклад, ігрові прийоми колективної організаторської діяльності: прийоми залучення дітей до колективного планування (розвідка цікавих справ, ігрова анкета); прийоми самопізнання та пізнання інших (ігрові тести, запитальники, прийоми соціометрії); прийоми вибору лідера (відкритий мікрофон, захист ідеї, проекту, плану); ігрові прийоми розподілу ролей та доручень (лічилка, жеребкування тощо).

Ділова гра – імітаційна ігрова форма та метод активного навчання, який полягає у відтворенні предметного і соціального змісту професійної діяльності, моделюванні систем відносин, характерних для даного виду практики. дозволяє задати в навчанні предметний і соціальний контексти майбутньої професійної діяльності і тим самим змоделювати більш адекватне, в порівнянні з традиційним навчанням, умови формування особистості фахівця.

Для цього виду організації навчально-виховного процесу характерними є:

1. Визначення імітаційної моделі (зазвичай – тема заняття). В діловій грі імітується діяльність якоїсь організації, підприємства або його підрозділу (конструкторське бюро, сувенірна майстерня тощо). Можуть імітуватися події, певні робочі операції та конкретна діяльність людей (ділові наради, виготовлення чи створення того чи іншого виробу). Процес навчання максимально наближається до реальної практичної діяльності керівників і фахівців. Для дітей імітаційна модель подається у спрощеному вигляді, не торкаючись дрібниць (щоб не розсіювати увагу).

2. Постановка проблемної ситуації (спільної мети), яка буде вирішуватись в ході гри (створення спільного виробу, розробка моделі діяльності, подолання труднощів на певному етапі, розробка конструкції тощо).

3. Визначення головного завдання груп (підзавдання), уточнення ігрових ролей. В будь-яких виробничих відносинах задіяні люди різних спеціальностей, тож до гри вводяться ролі спеціалістів: будівельника, авіаконструктора, дизайнера меблів тощо. Відповідно до своєї ролі кожен гравець має виконувати ту чи іншу роботу, чогось досягти в межах загальних дій, спрямованих на вирішення завдання (наприклад: керівник проекту, конструктор меблів/кресляр, столяр, виконуючи кожен свою роботу, створюють стілець певної форми).

4. Ланцюжок рішень та ігрових дій (власне гра, спрямована на вирішення поставлених задач). Планується обов'язково так, щоб всі етапи «роботи» були логічно пов'язані і всі «працівники» були задіяні в досягненні загальної мети. При цьому до вступної частини заняття цієї форми включають визначення імітаційної моделі (пояснення вихованцям, у що будемо грати), постановка проблемної ситуації (яку ігрову мету будемо переслідувати) та розподіл ігрових ролей (ким конкретно кожен буде під час гри).

План основної частини заняття-ділової гри буде виглядати наступним чином:

1. Визначення головного завдання груп та координація їх дій.
2. Ланцюжок ігрових рішень та дій (власне гра). При підготовці до заняття вихователь може схематично (або у формі таблиці) визначити основні заплановані ігрові дії із зазначенням часу та зв'язків, щоб перевірити охоплення грою всієї дитячої групи та відсутності «білих плям» у її взаємодії (коли одна підгрупа не знає, чим зайнятись, поки інша вирішує свою частину завдання).

Гра-змагання – форма проведення навчальних занять, основу якої складає суперництво команд при відповіді на питання, вирішенні певних задач, практичних дій або змішаних завдань, запропонованих вихователем. Відповідно до цього деталізується структура заняття, використовуваний матеріал та особливості сюжету змагань.

При підготовці заняття-змагання виділяють 3 основних етапи:

- підготовчий;
- ігровий (власне гра/змагання на занятті);
- підведення підсумків (заключний).

В ході розробки плану проведення навчального змагання слід звернути увагу на наступні ключові моменти:

1. Команди. Скільки їх? Яка кількість учасників у кожній? Яким чином відбувається розподіл на команди (довільно за бажанням/ жеребкуванням педагог розподіляє за рівнем знань, віком, іншим принципом)?

2. Оцінювання команд. Яка система оцінювання кожного етапу? Чи присутнє журі? Хто виконуватиме роль суддів? Журі оцінює за допомогою карток з балами чи записує в листках голосування і оголошує результати? Якщо журі відсутнє, то хто фіксує результати за системою оцінювання (педагог/ведучий/інша особа)? Результати фіксуються відкрито (запис весь час знаходиться перед очима гравців та глядачів) або закрито (є досяжним лише для записуючого)?

3. Місце. Змагання проводиться в групі/актовій залі /на подвір'ї закладу? Команди стоять/сидять довільно чи за столом(-ами)? Розташування журі по відношенню до команд? Чи відповідає місце організації вимогам техніки безпеки?

4. Завдання. Зачитує ведучий з листка/з ігрового поля (обирає команда чи жеребкування/обирає команда-суперник)? Кількість завдань у кожному турі фіксована/змінювана в залежності від відповідей команд і набраних балів? Зміст завдань (теоретичний, практичний, змішаний, ігровий, тренінговий тощо)?

5. Кінець змагання. Чи передбачена можливість патового закінчення гри? Якщо ні, то яким чином визначається переможець? Чи нагороджуються переможці? Як відзначають команду, яка не виграла?

Отже, впровадження нетрадиційних технік малювання у практику роботи на заняттях із формування пізнавальної діяльності надає змогу вихователеві зацікавити дітей технічною творчістю, стабілізувати дитячий контингент та сприяти підвищенню навчальної мотивації дошкільників.

2.3. Аналіз результатів дослідження та їх інтерпретація

На контрольному етапі експерименту із метою перевірки ефективності роботи з формування пізнавальної діяльності дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційних методів малювання були використані ті самі методики, що й на констатувальному етапі. Повторне звернення до них принесло такі результати.

За підсумками повторного дослідження рівня сформованості творчого мислення із використанням методики «Тест креативності Торранса» були отримані такі результати.

За шкалою «Швидкість» були зафіксовані такі результати. 40% опитаних дітей старшого дошкільного віку продемонстрували високий рівень швидкості креативного мислення. Для них є характерним швидке реагування

на поставлене творче завдання, здатність із максимальною швидкістю активізувати власні творчі здібності для його виконання.

40% дітей старшого дошкільного віку, що взяли участь у дослідженні, продемонстрували результати, співвідносні з середнім рівнем швидкості креативного мислення. Вони здатні швидко реагувати на запропоновані можливості реалізувати власні творчі нахили, проте можуть робити це непостійно, залежно не лише від наявності творчих здібностей, але й від настрою, бажання їх активізувати.

20% опитаних дітей старшого дошкільного віку продемонстрували низькі результати за шкалою «Швидкість». Вони часто побоюються і не зважуються виявляти власні творчі здібності, навіть тоді, якщо вони дійсно наявні та є глибокими.

Результати опитування за шкалою «Швидкість» методики «Тест креативності Торранса» в групі дітей старшого дошкільного віку наведені на рис. 2.6.

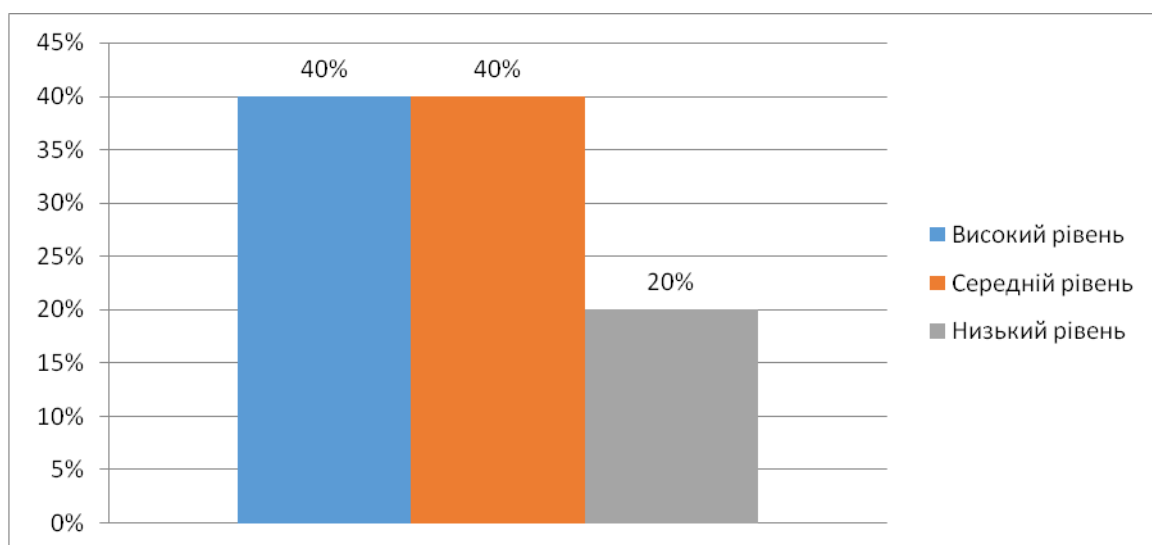

Рис. 2.6. Результати опитування за шкалою «Швидкість» методики «Тест креативності Торранса» в групі дітей старшого дошкільного віку на контрольному етапі дослідження.

За шкалою «Оригінальність» в групі дітей старшого дошкільного віку були зафіксовані такі результати. 60% опитаних дошкільників

продемонстрували високий рівень оригінальності креативного мислення. Навіть якщо вони не дають швидкої відповіді на поставлене питання, то здатні запропонувати такий варіант його розв'язання, який є максимально самобутнім, унікальним та специфічним. Причому такі вияви є не спорадичними, а відносно постійними, сигналізуючи про розвиток творчого мислення дитини.

40% дітей старшого дошкільного віку, що взяли участь у дослідженні, продемонстрували результати, співвідносні з середнім рівнем оригінальності креативного мислення. Вони здатні надавати оригінальні відповіді на поставлені завдання, проте не можуть робити це постійно. Іншими словами, представники цієї групи опитуваних переважно залежать від своєрідного «осяяння» у своїй творчій діяльності.

Результати опитування за шкалою «Оригінальність» методики «Тест креативності Торранса» серед дітей старшого дошкільного віку наведені на рис. 2.7.

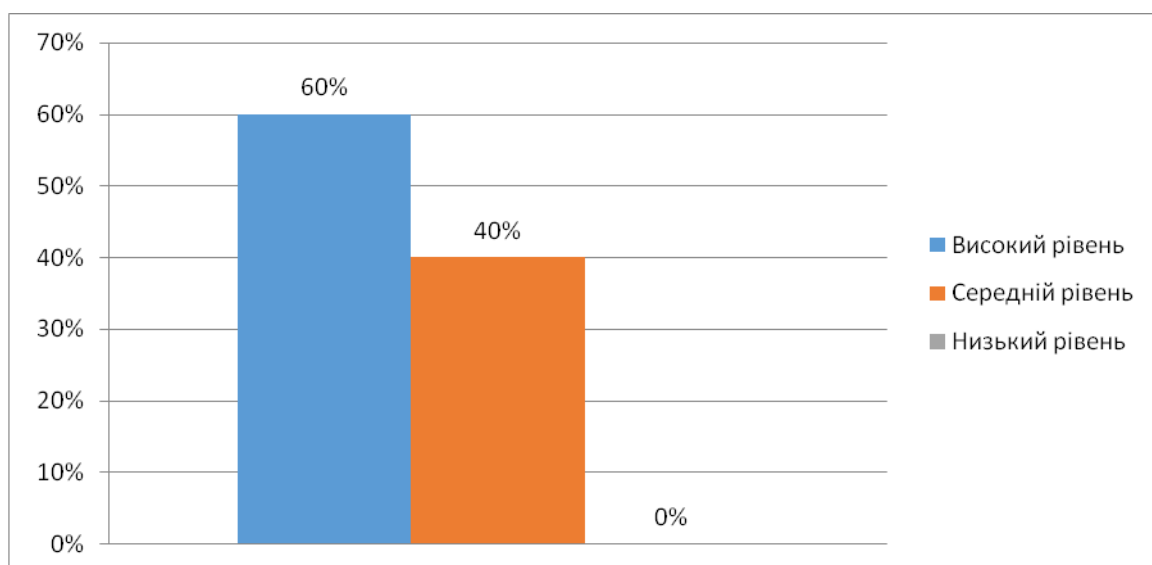

Рис. 2.7. Результати опитування за шкалою «Оригінальність» методики «Тест креативності Торранса» серед дітей старшого дошкільного віку на контрольному етапі дослідження.

За шкалою «Абстрактність назви» були зафіксовані такі результати. 50% опитаних дітей старшого дошкільного віку продемонстрували високий

рівень креативного мислення. Ці особи наділені здатністю виділяти головне із будь-якого пояснення, швидко його інтерпретувати, розуміти суть проблеми.

30% дітей старшого дошкільного віку продемонстрували результати, співвідносні з середнім рівнем креативного мислення за шкалою «Абстрактність назви». Вони здатні швидко й ефективно розуміти суть проблеми, проте в умовах роботи зі значними обсягами інформації ці діти досить часто відчувають дискомфорт.

20% дітей старшого дошкільного віку продемонстрували низькі результати за шкалою «Абстрактність назви». Ці діти показали слабку здатність до виділення головного, суті проблеми, а також виявили побоювання працювати із великими обсягами інформації.

Результати опитування за шкалою «Абстрактність назви» методики «Тест креативності Торранса» серед дітей старшого дошкільного віку наведені на рис. 2.8.

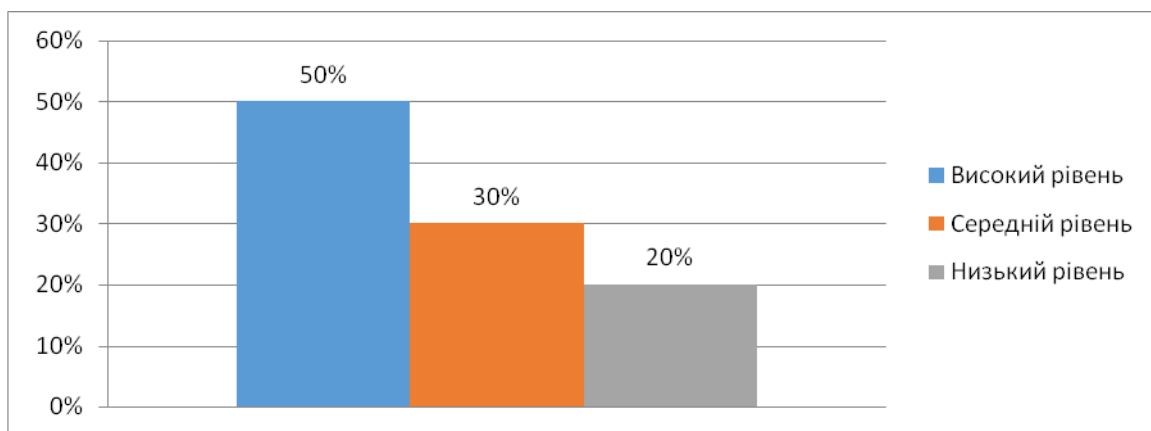

Рис. 2.8. Результати опитування за шкалою «Абстрактність назви» методики «Тест креативності Торранса» серед дітей старшого дошкільного віку на контрольному етапі дослідження.

За шкалою «Спротив замиканню» були зафіксовані такі результати. 50% опитаних дітей старшого дошкільного віку продемонстрували високий рівень. Вони завжди відкриті до творчого діалогу з метою витворення

щонайкращої ідеї чи проекту, причому вони можуть відкладати терміни його реалізації до того моменту, коли всі запропоновані ідеї та корективи будуть уповні враховані.

30% дітей старшого дошкільного віку, що взяли участь у дослідженні, продемонстрували результати, співвідносні з середнім рівнем креативного мислення за шкалою «Спротив замиканню». Вони здатні протягом тривалого часу сприймати корективи до власних ідей, проте часто егоїстичність творчого мислення змушує їх орієнтуватися в їх реалізації виключно на себе.

20% дітей старшого дошкільного віку продемонстрували низькі результати за шкалою «Спротив замиканню». Вони показали слабку готовність до сприйняття ідей інших людей, вони сконцентровані на власному творчому мисленні та його продуктах, тому часто не готові сприймати навіть найкорисніші поради.

Результати опитування за шкалою «Спротив замиканню» методики «Тест креативності Торранса» серед дітей старшого дошкільного віку наведені на рис. 2.9.

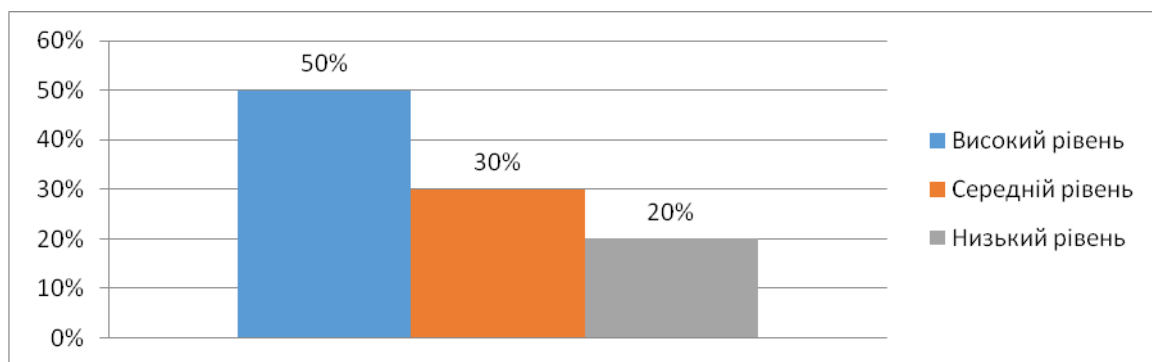

Рис. 2.9. Результати опитування за шкалою «Спротив замиканню» методики «Тест креативності Торранса» серед дітей старшого дошкільного віку на контрольному етапі дослідження.

За шкалою «Розробленість» були зафіксовані такі результати. 50% дітей старшого дошкільного віку продемонстрували високий рівень креативного мислення. Вони наділені здатністю докладно розробляти й доводити до кінця власні креативні ідеї.

40% дітей старшого дошкільного віку продемонстрували результати, співвідносні з середнім рівнем креативного мислення за шкалою «Розробленість». Вони здатні швидко й ефективно розробляти креативні ідеї, проте не завжди можуть довести їх розробку до кінця із урахуванням усіх необхідних деталей.

10% опитаних дітей старшого дошкільного віку продемонстрували низькі результати за шкалою «Розробленість». Вони характеризуються слабкими показниками здатності до розроблення власних креативних ідей, через що сформульовані ними творчі ідеї часто залишаються на початковому етапі.

Результати опитування за шкалою «Розробленість» методики «Тест креативності Торранса» серед дітей старшого дошкільного віку наведені на рис. 2.10.

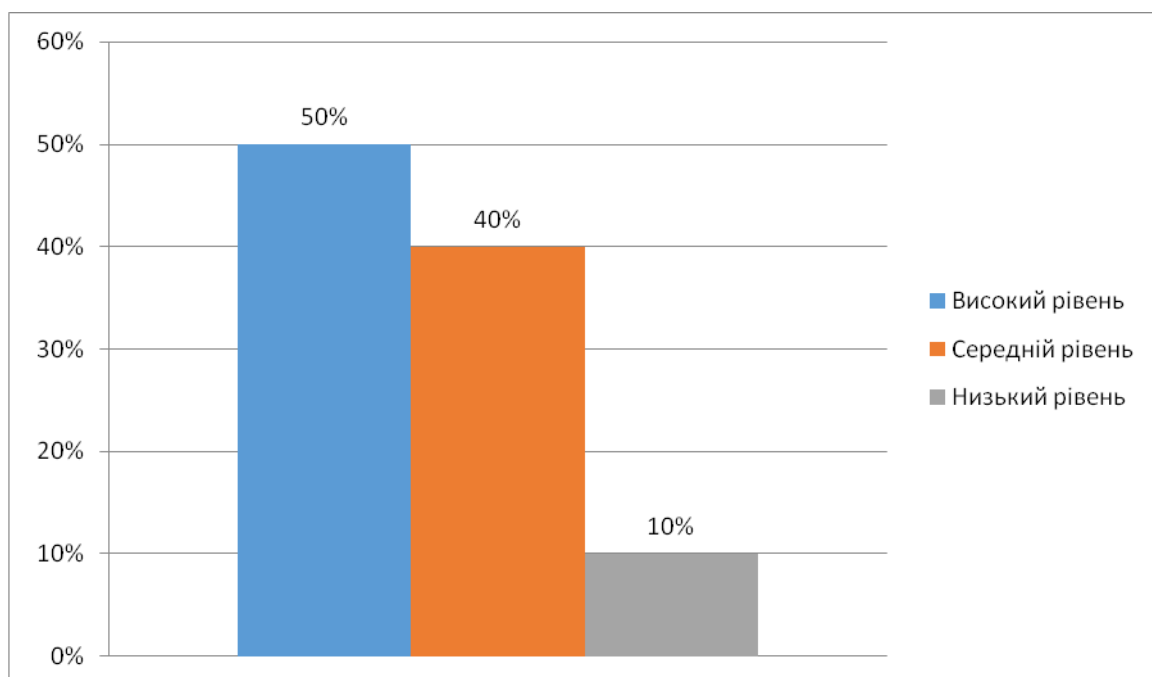

Рис. 2.10. Результати опитування за шкалою «Розробленість» методики «Тест креативності Торранса» серед дітей старшого дошкільного віку на констатувальному етапі дослідження.

Отже, отримані за підсумками контрольного етапу дослідження результати засвідчують ефективність проведеної роботи з формування пізнавальної діяльності дітей старшого дошкільного віку засобами

нетрадиційних методів малювання. Методики, скеровані на виявлення рівня пізнавальної діяльності дітей старшого дошкільного віку, продемонстрували домінування високого та середнього рівнів, виявили зростання показників високого рівня розвитку за цим показником.

Висновки до розділу 2

Дослідження особливостей розвитку пізнавальної діяльності в дітей старшого дошкільного віку проводилося 09.02.2023 року на базі Чернігівського дошкільного навчального закладу № 32 "Веселка", центру активного фізичного та духовного розвитку.

Вибірка дослідження складалася з 25 осіб віком від 5 до 6 років – вихованців старшої групи Чернігівського дошкільного навчального закладу № 32 "Веселка".

За підсумками констатувального етапу дослідження були визначені такі закономірності. Методики, скеровані на виявлення рівня сформованості пізнавальної діяльності, продемонстрували домінування середнього й низького рівнів її розвитку з-поміж опитаних. За підсумками застосування методики «Тест креативності Торранса» були отримані такі результати. Опитані старші дошкільники характеризувалися вищими показниками за шкалами «Швидкість» та «Оригінальність», що засвідчує безперечну наявність у них творчих мисленнєвих здібностей, проте меншу схильність до їх осмислення й рефлексії.

З огляду на отримані результати було розроблено програму роботи на заняттях із образотворчого мистецтва в ЗДОіз використанням нетрадиційних методик малювання. Відзначено, що використання нетрадиційних методик малювання – це перші кроки старших дошкільників у самостійній творчій діяльності. Це пізнавальний процес формування в них початкових творчих знань і умінь.

Заняття зображувальною творчістю з використанням нетрадиційних методик малювання допомагають розвивати художній смак та логіку, сприяють формуванню просторового мислення, уяви. А вміння самостійно щось зробити дозволяє дитині почуватися впевнено в навколишньому світі дорослих, позбавляє відчуття безпорадності. Адже саме віра в себе, у свої сили становить необхідну умову для того, щоб дитина була по-справжньому щасливою.

Актуальність розробленої програми полягає в тому, що вона спрямована на отримання дошкільниками знань у галузі малювання і взагалі образотворення. Заняття зображувальною творчістю з використанням нетрадиційних методик малювання допомагають розвивати художній смак та логіку, сприяють формуванню просторового та нестандартного мислення, уяви, фантазії.

Отримані за підсумками контрольного етапу дослідження результати засвідчують ефективність проведеної роботи з формування пізнавальної діяльності дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційних методів малювання. Методики, скеровані на виявлення рівня пізнавальної діяльності дітей старшого дошкільного віку, продемонстрували домінування високого та середнього рівнів, виявили зростання показників високого рівня розвитку за цим показником.

ВИСНОВКИ

У ході написання магістерської роботи першочерговим завданням було опрацювання і здійснення аналізу теоретичних основ творчого розвитку дітей дошкільного віку в закладах дошкільної освіти. Організація образотворчої діяльності в дошкільному освітньому процесі заснована на ряді теоретичних основ, які визначають підходи, принципи та методи роботи з дітьми у галузі образотворчого мистецтва.

Основні теоретичні засади організації образотворчої діяльності в дошкільних закладах включають такі підходи:

- Дитячий підхід
- Голістичний підхід
- Ігровий
- Віковий підхід
- Досвідчення та відкриття
- Соціальний підхід
- Індивідуальний підхід
- Вільне вираження.

Повний цикл творчого процесу в образотворчій діяльності в дошкільних закладах включає наступні етапи:

- Підготовка та планування
- Виконання
- Рефлексія та оцінка.
- Виставка або презентація.

Творча діяльність в дошкільному віці сприяє розвитку когнітивних навичок у дітей. Це відбувається у такі способи:

- Спостереження
- Аналіз
- Синтез
- Проблемне мислення

– Планування та організація.

Розвитку творчих, пізнавальних та сенсорно-моторних здібностей також прияє такий ряд діяльностей, як: рольові та ситуативні ігри, сенсорні ігри, аплікація, ліплення, конструювання, пазли, мозаїка, вправи для моторики рук тощо.

Творчий процес стимулює, надає дітям можливість вільно виражати свої ідеї, фантазії та уявлення. Він сприяє розвитку творчого мислення, уяви та креативних вмінь. Діти вчаться генерувати нові ідеї, шукати нетрадиційні рішення та експериментувати з різними матеріалами та техніками.

Наступним етапом роботи було дослідження інформації про види нетрадиційних методів малювання та виокремлення з поміж запропонованих технологій більш доцільних і відповідних до дошкільного віку. Згідно чого було розроблено навчально-методичний посібник «Дивовижні малюнки» для дошкільників з метою формування пізнавальних, творчих здібностей, розвитку фантазії, уяви та позитивного впливу на психоемоційний стан, як метод релаксації, розслаблення, зняття стресу та втоми.

Представлені в посібнику нетрадиційні техніки малювання і художня творчість допоможуть дітям розкрити свою особистість, індивідуальність та неповторність. Завдяки нетрадиційним методам образотворення у дітей формується уявлення про зображувально-виражальні можливості матеріалів, технічними прийомами роботи з ними та послідовністю виконання образотворчого процесу. У процесі задіюються сенсомоторні рецептори.

Крім того, доведено, що під впливом імпульсів, що йдуть від пальців, відбувається розвиток зон мозку, які відповідають за мовлення. Тому робота із зображувальної діяльності з дітьми дошкільного віку є надзвичайно актуальною. Завдання дорослих – змотивувати дитину до створення прекрасного власноруч. В цьому допоможе нестандартний підхід у методиці навчання навичкам та прийомам малювання, зокрема, нетрадиційними техніками.

Дослідження особливостей розвитку пізнавальної діяльності в дітей старшого дошкільного віку проводилося 09.02.2023 року на базі Чернігівського дошкільного навчального закладу №32 «Веселка», центру активного фізичного та духовного розвитку.

Вибірка дослідження складалася з 25 осіб віком від 5 до 6 років – вихованців старшої групи Чернігівського дошкільного навчального закладу №32 «Веселка».

За підсумками констатувального етапу дослідження були визначені такі закономірності. Методики, скеровані на виявлення рівня сформованості пізнавальної діяльності, продемонстрували домінування середнього й низького рівнів її розвитку з-поміж опитаних. За підсумками застосування методики «Тест креативності Торранса» були отримані такі результати. Опитані старші дошкільники характеризувалися вищими показниками за шкалами «Швидкість» та «Оригінальність», що засвідчує безперечну наявність у них творчих мисленневих здібностей, проте меншу схильність до їх осмислення й рефлексії.

Відзначено, що використання нетрадиційних методик малювання – це перші кроки старших дошкільників у самостійній творчій діяльності. Це пізнавальний процес формування в них початкових творчих знань і умінь.

Отримані за підсумками контрольного етапу дослідження результати засвідчують ефективність проведеної роботи з формування пізнавальної діяльності дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційних методів малювання. Методики, скеровані на виявлення рівня пізнавальної діяльності дітей старшого дошкільного віку, продемонстрували домінування високого та середнього рівнів, виявили зростання показників високого рівня розвитку за цим показником.

З огляду на отримані результати було розроблено програму роботи на заняттях із образотворчого мистецтва в ЗДО із використанням нетрадиційних методик малювання.

Актуальність розробленої програми полягає в тому, що вона спрямована на отримання дошкільниками знань у галузі малювання і взагалі образотворення. Заняття зображувальною творчістю з використанням нетрадиційних методик малювання допомагають розвивати художній смак та логіку, сприяють формуванню просторового та нестандартного мислення, уяви, фантазії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрієвський Б. М. Проблеми готовності шестирічних дітей до навчання в школі. *Педагогічний альманах* : [збірник наукових праць] ; редкол. В. В. Кузьменко (голова та ін.). Херсон :РІПО, 2010. Випуск 5. С. 6–9.
2. Буркало Н. І. Психологічні особливості емоційного інтелекту. *Psychological Journal*. 2019. Vol. 5. Iss. 7. P. 34-49.
3. Вільхова О. Г. Ідеї морального виховання у педагогічній спадщині Софії Русової. *Педагогічна спадщина Софії Русової та сучасні проблеми реформування національної освіти в Україні (знагоди 165-ї річниці від дня народження видатної просвітительки)*: матеріали V Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції (18-19 лютого 2021 року). Умань: ВПЦ «Візаві», 2021. С. 17-23.
4. Гнізділова О. А. Національно зорієнтована модель дошкільного виховання у педагогічній спадщині Софії Русової. *Педагогічна спадщина Софії Русової та сучасні проблеми реформування національної освіти в Україні (з нагоди 165-ї річниці від дня народження видатної просвітительки)*: матеріали V Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції (18-19 лютого 2021 року). Умань: ВПЦ «Візаві», 2021. С. 38-44.
5. Готовність дітей до школи. Діагностика психічного розвитку та корекція його несприятливих варіантів. М., МПГУ, 1992. 48 с.
6. Гоулман Д. Емоційний інтелект / пер. з англ. С.Л. Гумецької. Харків : Віват, 2018. 512 с.
7. Грама Н.Г. Сенсорний розвиток дітей раннього віку: теорія і практика: монографія. Одеса, 2018. 239 с.
8. Грицюк І. М. Арт-терапія в роботі практичного психолога з дітьми, які мають емоційні порушення. *Психологія: реальність і перспективи*. 2017. Вип. 8. С. 67-71

9. Гришко О. І., Клевака Л. П. Роль жінки у вихованні дитини в педагогічній спадщині Софії Русової. *Педагогічна спадщина Софії Русової та сучасні проблеми реформування національної освіти в Україні (з нагоди 165-ї річниці від дня народження видатної просвітительки)*: матеріали V Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції (18-19 лютого 2021 року). Умань: ВПЦ «Візаві», 2021. С. 47-50.
10. Гуртова О. В. Психолого-педагогічне проектування діяльності дітей дошкільного віку *Формування ціннісно-змістовної сфери дітей дошкільного та молодшого шкільного віку*: матеріали обласної науково-практичної конференції (28 березня 2018 р.). Дніпро, 2018. С. 192-198.
11. Зайченко І. В. Про деякі філософські й методологічні основи педагогічної концептосфери Софії Русової. *Педагогічна спадщина Софії Русової та сучасні проблеми реформування національної освіти в Україні (з нагоди 165-ї річниці від дня народження видатної просвітительки)*: матеріали V Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції (18-19 лютого 2021 року). Умань: ВПЦ «Візаві», 2021. С. 50-63.
12. Замелюк М.І., Міліщук С.О. Арт-педагогіка як засіб розвитку творчої уяви у дітей дошкільного віку. *Молодий вчений*. 2018. № 12.1 (64.1). С. 50-55.
13. Запорожець О.В. Підготовка дітей до школи. Основи дошкільної педагогіки / За редакцією О. В. Запорожця, Г. А. Маркової. М., 1990. 257 с.
14. Іщенко Л. В. Логіко-математичний розвиток дітей 5–7 років. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету* (Педагогічні науки). Бердянськ : БДПУ, 2010. № 3. С. 141–144.
15. Карнаух Л. П. Софія Русова про національне дошкільне виховання. *Педагогічна спадщина Софії Русової та сучасні проблеми реформування національної освіти в Україні (з нагоди 165-ї річниці від дня народження видатної просвітительки)*: матеріали V Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції (18-19 лютого 2021 року). Умань: ВПЦ «Візаві», 2021. С. 71-74.

16. Кирик М. Віршовані ігри для дитячого розвитку. *Ранній розвиток дитини – право кожного*: зб. матеріалів Всеукраїнського форуму (м. Київ, 09 червня 2021 р.). К.: НЕНЦ, 2021. С. 102-109.

17. Кобко Л. М. Ідея особистісно орієнтованого навчання у педагогічній спадщині Софії Русової. *Педагогічна спадщина Софії Русової та сучасні проблеми реформування національної освіти в Україні (з нагоди 165-ї річниці від дня народження видатної просвітительки)*: матеріали V Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції (18-19 лютого 2021 року). Умань: ВПЦ «Візаві», 2021. С. 76-84.

18. Коваленко О. В. Вимоги до педагога у спадщині Софії Русової та новий професійний стандарт вчителя: погляд крізь час. *Педагогічна спадщина Софії Русової та сучасні проблеми реформування національної освіти в Україні (з нагоди 165-ї річниці від дня народження видатної просвітительки)*: матеріали V Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції (18-19 лютого 2021 року). Умань: ВПЦ «Візаві», 2021. С. 84-89.

19. Ковальчук Н. П. Педагогічні ідеї щодо формування соціальної активності в старших дошкільників у працях Софії Русової: реалії та сьогодення. *Педагогічна спадщина Софії Русової та сучасні проблеми реформування національної освіти в Україні (з нагоди 165-ї річниці від дня народження видатної просвітительки)*: матеріали V Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції (18-19 лютого 2021 року). Умань: ВПЦ «Візаві», 2021. С. 89-92.

20. Кононенко Н.В. Формування системності професійно-педагогічних знань майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів: автореф. дис. канд. пед. наук. Одеса, 2017. 24 с.

21. Кононко О. Найголовніше «погода» вдома, або як сформувати емоційну сприйнятливність і чутливість. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2017. № 5. С. 32–40.

22. Корякіна І. В. Особистісна готовність дітей 6-го року життя до школи як актуальна проблема сьогодення. *Збірник наукових праць*

Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). Бердянськ : БДПУ, 2010. № 3. С. 176–185.

23. Косенко Ю. М. Забезпечення емоційного розвитку дошкільників: підготовка вихователів на етапі професійного навчання. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. Бердянськ. 2018. С. 159–164.

24. Кошель А. П., Кошель В. М., Міненко А. О. Розвиток soft skills у майбутніх вихователів ЗДО як необхідний компонент конкурентоспроможності на ринку праці. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. Вип. 12 (168). Чернігів : НУЧК, 2021. С. 194-199.

25. Крет М. Мій світ у гармонії : арттерапевтичне заняття. *Психолог*. 2017. № 9 – 10. С. 6 – 8.

26. Куцин Е. Педагогічний потенціал арт-терапевтичного впливу музичного мистецтва. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського*. 2019. № 3. С. 139-143.

27. Кучай А. І. Педагогічна спадщина С. Русової в контексті розвитку дошкільної освіти. *Педагогічна спадщина Софії Русової та сучасні проблеми реформування національної освіти в Україні (з нагоди 165-ї річниці від дня народження видатної просвітительки)*: матеріали V Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції (18-19 лютого 2021 року). Умань: ВПЦ «Візаві», 2021. С. 117-120.

28. Kruty, K., Minenok, A., Morozova, I., Tsapenko, T.-Y., Kozynets, O., & Korniev, S. (2021). Diagnosis of the Formation of Grammatical Aspects of Speech in Preschool Age. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 13(4), 267-282. <https://doi.org/10.18662/rrem/13.4/482>

29. Лавриченко Н. М. Педагогіка соціалізації: європейські абрисы. Київ: Віра Інсайт, 2000. 444 с.

30. Ладивір С. Як живеться шестирічним школярам? *Дошкільне виховання*. 2003. № 6. С. 3–5.

31. Лах М. Формування готовності майбутніх педагогів до впровадження інноваційних технологій навчання дітей старшого дошкільного віку: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Івано-Франківськ, 2016. 22 с.

32. Литвиненко Ю. В. Формування у дошкільників ціннісного ставлення до навколишнього світу. *Формування ціннісно-змістовної сфери дітей дошкільного та молодшого шкільного віку*: матеріали обласної науково-практичної конференції (28 березня 2018 р.). Дніпро, 2018. С. 514-524.

33. Лохвицька Л. В. Концептуальні засади проектування розвивального предметного середовища в дошкільних навчальних закладах. *Педагогічна теорія і практика*: Зб. наук.пр. Київського Міжнародного Університету. 2010. С. 159–169.

34. Любарська І. Співпраця дошкільного закладу і родини у контексті підготовки дитини до школи. *Вісник інституту розвитку дитини. Серія : Філософія. Педагогіка. Психологія*: збірник наукових праць / редкол. В. П. Андрущенко [та ін.]. К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. Вип. 17. С. 68–72.

35. Максьом К.В. Емоційний інтелект: основні концептуальні підходи та структурна модель соціально-психологічного феномену. *Актуальні проблеми психології : збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Т. VI : Психологія обдарованості. Вип. 14. Київ ; Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2018. С. 348–355.*

36. Мардарова І. К. Внесок Софії Русової в теорію і практику дошкільної освіти. *Педагогічна спадщина Софії Русової та сучасні проблеми реформування національної освіти в Україні (з нагоди 165-ї річниці від дня народження видатної просвітительки)*: матеріали V Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції (18-19 лютого 2021 року). Умань: ВПЦ «Візаві», 2021. С. 159-162.

37. Міненок А. О., Лошак А. Ю. Особливості пізнавальної діяльності дітей старшого дошкільного віку. Тенденції розвитку психології та педагогіки: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, Україна, 6–7 листопада 2020 року). Київ : ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2020. Ч. 2. С. 104-108.

38. Міненок А., Кошель А., Кошель В. До проблеми зміцнення здоров'я дітей в умовах сучасного освітнього процесу закладів дошкільної освіти. *Modern education, training and upbringing: collective monograph / Abdullayev A., Rebar I., – etc. International Science Group. – Boston : Primedia eLaunch, 2021. 594 p. С. 127–134.*

39. Міненок А.О. Технології науково-педагогічного співробітництва «школа-заклад вищої освіти» для формування сучасного освітнього середовища для сприяння індивідуальному здоров'язбереженню учасників освітніх процесів. Формування компетентності індивідуального здоров'язбереження: теорія і практика в освітніх процесах. Монографія [наук.ред.: Воскобойнікова Г.Л.]. У 2-х т. Т. I. Київ: КиМУ, 2021. С. 24-32.

40. Могиляста С.М. Аналіз теоретичних підходів до дослідження емоційного інтелекту особистості. *Актуальні проблеми психології : збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Т. VI : Психологія обдарованості. Вип. 14. Київ ; Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2018. С. 362–369.*

41. Музично-оздоровчі мандрівки з дітьми п'ятого року життя: програма і методичні рекомендації / авт. кол.: С. Боднар та ін. Тернопіль: Мандрівець, 2017. 128 с.

42. Орел Т. В. Екологічна сфера та її вплив на соціально-особистісний розвиток дошкільника. *Формування ціннісно-змістовної сфери дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: матеріали обласної науково-практичної конференції (28 березня 2018 р.). Дніпро, 2018. С. 361-366.*

43. Панасюк Т. Інноваційна діяльність дошкільного навчального закладу: основні поняття і зміст. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2014. № 7. С. 4–7.
44. Панасюк Т. Інноваційні технології: обмінюємося досвідом. *Дошкільне виховання*. 2010. № 7. С.18-19
45. Подофєй С.О. Емоційний інтелект особистості й особливості його становлення. *Науковий вісник ХДУ*. Серія Психологічні науки. 2019. № 1. С. 260-265.
46. Проскура О. В. Психологічна підготовка вчителя до роботи з першокласниками. К. : Основи, 1998. 224 с.
47. Роганова М. В. Виховання естетичного ставлення до природи у дітей старшого дошкільного віку як основа їх духовності. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2017. № 1(76). С. 184-195.
48. Рудик В. А. Розвивальний освітній простір як сучасний формат соціалізації дошкільників. *Формування ціннісно-змістовної сфери дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: матеріали обласної науково-практичної конференції (28 березня 2018 р.)*. Дніпро, 2018. С. 398-406.
49. Русова С. Ф. Вибрані педагогічні твори. Київ: Освіта, 1996. 304 с.
50. Свистунова М. Різнокольорове дитинство. Ігротерапія, казкотерапія, ізотерапія, музикотерапія. К.: Форум, 2018. 192 с.
51. Сірко С. В. Соціалізація особистості дошкільника в умовах закладу дошкільної освіти. *Формування ціннісно-змістовної сфери дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: матеріали обласної науково-практичної конференції (28 березня 2018 р.)*. Дніпро, 2018. С. 406-413.
52. Смольникова Г. В. Особливості вивчення і узагальнення передового педагогічного досвіду в дошкільній освіті. *Наукова спадщина академіка Івана Зязюна у вимірах сучасності й майбутнього: збірник матеріалів і Міжнародної наук.-практ. конф. (м. Київ, 30-31 березня 2017 р.)* / ред. колегія: В.П. Андрущенко, В.Г. Кремень, Н.Г. Ничкало; укл. Н.В. Гузій. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. С. 300-304.

53. Смольникова Г. В., Семененко А. А. Особливості інноваційної діяльності в закладах дошкільної освіти. *Наук. часопис НПУ ім. М.П.Драгоманова*. Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики. 2018. № 30 (40). С.129-133.

54. Старубінська І. В., Танська В. В. Реалізація арт-техніки в новій українській школі. *Інноваційні здоров'язберігаючі технології у закладах освіти*: збірник науково-методичних праць / за заг. ред. В. В. Танської, О. А. Сорочинської, О. В. Павлюченко. Житомир: ЖДУ імені Івана Франка, 2020. С. 24-28.

55. Стопчак Н. П. Виховання емоційної культури у старших дошкільників засобом образотворчого мистецтва. Укладання збірки художньо-дидактичних ігор. Кривий Ріг : КДПУ, 2021. 71 с.

56. Строкалістова О. О. Сенсорний розвиток дитини раннього віку. *Ранній розвиток дитини – право кожного*: зб. матеріалів Всеукраїнського форуму (м. Київ, 09 червня 2021 р.). Київ: НЕНЦ, 2021. С. 11-12.

57. Трофаїла Н. Д. Емоційний розвиток дітей дошкільного віку. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського*. 2020. № 2. С. 18-25.

58. Фещенко Г. В., Хоменко Л. В. Софія Русова та її погляди на українську національну школу. *Педагогічна спадщина Софії Русової та сучасні проблеми реформування національної освіти в Україні (з нагоди 165-ї річниці від дня народження видатної просвітительки)*: матеріали V Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції (18-19 лютого 2021 року). Умань: ВПЦ «Візаві», 2021. С. 200-205.

59. Харченко А. Психолого-педагогічні інноваційні технології в реалізації базового компонента дошкільної освіти. *Нова педагогічна думка*. 2013. № 3. С. 135-137.

60. Харченко Н. А., Туркулець О.А. Казка як метод впливу на емоційну сферу дошкільників. *Психологічний журнал*. 2021. №6. С. 68–73.

61. Черепаня Н. І. Реалізація принципу наступності дошкільної та початкової освіти. *Педагогічний альманах* : [збірник наукових праць] ;

редкол. В. В. Кузьменко (голова та ін.). Херсон :РІПО, 2011. Випуск 9. С. 68–74.

62. Шванцара Й. Диагностика психического развития. Прага : Авиценум, 1978. 388 с.

63. Шевельова К. Використання соціоігрових технологій в роботі
URL: <http://detkam.in.ua/vikoristannya-socio-igrovih-tehnologij-v-roboti-vihovatelya.html> (дата звернення: 17.08.2022).

64. Шелестова Л. В. Дидактичні засади формування картини світу в дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку: автореф. дис. ... д. пед. наук. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2017. 24 с.

65. Шелестова Л. В. Формування картини світу дошкільників та молодших школярів засобами живопису. *Український педагогічний журнал*. 2021. № 1. С. 90-99.